

Uloga i značaj poluotoka Krima u suvremenim geopolitičkim odnosima

Janči, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:424648>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za geografiju
Sveučilišni diplomski studij
Geografija; nastavnički smjer

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za geografiju
Sveučilišni diplomski studij
Geografija; smjer: nastavnički

Uloga i značaj poluotoka Krima u suvremenim geopolitičkim odnosima

Diplomski rad

Student/ica:

Hrvoje Janči

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Branimir Vukosav

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Hrvoje Janči**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Uloga i značaj poluotoka Krima u suvremenim geopolitičkim odnosima** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 9. listopada 2024.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski rad

ULOGA I ZNAČAJ POLUOTOKA KRIMA U SUVREMENIM GEOPOLITIČKIM ODNOSIMA

Hrvoje Janči

Sažetak

Objekt istraživanja ovoga diplomskog rada proučavanje je uloge i značaja poluotoka Krima u suvremenim geopolitičkim odnosima. Cilj je rada ukazati na važnost tzv. „Krimskog problema” koje utječe na sigurnost promatranog područja, ali i crnomorske regije i odnose između najznačajnijih geopolitičkih aktera, putem analize geostrateške pozicije poluotoka Krima. Rad je podijeljen na nekoliko cjelina u kojima su istaknuta prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja poluotoka Krima te historijsko-geografski razvoj Krima i grada Sevastopolja. U radu je analiziran geostrateški i geopolitički značaj poluotoka Krima te uloga Crnomorske flote. Opisano je i kako dolazi do ruske aneksije poluotoka Krima 2014. godine i koje su posljedice toga. U radu je prikazana i aktualna ruska vojna agresija na području Ukrajine koja je počela 2022. godine.

Ključne riječi: aneksija, Crno more, poluotok Krim, Ruska Federacija, Ukrajina

Rad uključuje: 69 stranica, 10 slika, 27 bibliografskih referenci

Mentor: doc. dr. sc. Branimir Vukosav

Povjerenstvo: Prof. dr. sc. Robert Lončarić (predsjednik)

Doc. dr. sc. Branimir Vukosav (član)

Doc. dr. sc. Denis Radoš (član)

Prof. dr. sc. Ana Pejdo (zamjenski član)

Rad prihvaćen:

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Department of Geography

Graduation Thesis

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE CRIMEAN PENINSULA IN CONTEMPORARY GEOPOLITICAL RELATIONS

Hrvoje Janči

Abstract

The subject of this thesis is the study of the role and significance of Crimean Peninsula in contemporary geopolitical relations. The main objective is to highlight the importance of the so-called "Crimean issue" that affects the security of the observed area, as well as the Black Sea region and the relations between the most significant geopolitical actors, through the analysis of the geostrategic position of the Crimean Peninsula. The thesis is divided into several sections that highlight the geographical and social features of the Crimean Peninsula, as well as the historical-geographic development of Crimea and the city of Sevastopol. The thesis analyzes the geostrategic and geopolitical significance of the Crimean Peninsula and the role of the Black Sea Fleet. It also describes the Russian annexation of the Crimean Peninsula in 2014 and its consequences. It also addresses the current Russian military aggression of Ukraine that has begun in 2022.

Keywords: annexation, Black Sea, Crimean Peninsula, Russian Federation, Ukraine

Thesis includes: 69 pages, 10 pictures, 27 references

Supervisor: Branimir Vukosav, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Robert Lončarić, PhD, Associate Professor (president)

Branimir Vukosav, PhD, Assistant Professor (member)

Denis Radoš, PhD, Associate Professor (member)

Ana Pejdo, PhD, Associate Professor (substitute member)

Thesis accepted:

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Objekt, cilj i metodologija istraživanja	3
1. 2. Hipoteze istraživanja	3
1. 3. Metodologija.....	4
3. Pregled dosadašnjih istraživanja	5
4. Geografski položaj i prostorni obuhvat poluotoka Krima.....	6
5. Prirodno-geografska obilježja poluotoka Krima	8
5. 1. Obilježja reljefa poluotoka Krima	8
5. 2. Klimatsko-vegetacijska obilježja poluotoka Krima	9
5. 3. Hidrogeografska i pedogeografska obilježja poluotoka Krima	11
6. Društveno-geografska obilježja poluotoka Krima	12
6. 1. Demografska obilježja poluotoka Krima.....	12
6. 2. Obilježja gospodarstva poluotoka Krima	14
6. 2. 1. Djelatnosti primarnog sektora	14
6. 2. 2. Djelatnosti sekundarnog sektora	14
6. 2. 3. Djelatnosti tercijarnog sektora	16
7. Historijsko-geografski razvoj Krima i Sevastopolja	17
7. 1. Historijsko-geografski razvoj Krima do raspada SSSR-a	17
7. 2. Historijsko-geografski razvoj Sevastopolja.....	22
8. Geostrateški i geopolitički značaj poluotoka Krima	24
8. 1. Interes i utjecaj Zapada.....	25
8. 2. Rusko geopolitičko stajalište	26
8. 3. Uloga i značaj Crnomorske flote	29
9. Autonomija poluotoka Krima i separatističke težnje	32
10. Narančasta revolucija	34
11. Krimska kriza i rusko pripajanje Krima	38
11. 1. Stanje prije aneksije Krima i proces ruskih priprema za aneksiju.....	38
11. 2. Euromajdanski prosvjed	40

11. 3. Rusko pripajanje Krima.....	44
12. Stanje na Krimskom poluotoku nakon aneksije.....	47
13. Reakcija međunarodne zajednice i mjere Europske unije protiv Rusije.....	49
14. Poluotok Krim i vojna operacija u Ukrajini.....	55
15. Zaključak.....	60
Literatura.....	62
Izvori.....	64
Popis grafičkih priloga.....	67
Sažetak.....	68
Summary.....	69

1. Uvod

Još od antike pa sve do suvremenog razdoblja, područjem poluotoka Krima ili samo određenim dijelovima upravljala su mnoga carstva i države (Skiti, Grci, Rimljani, Goti, Slaveni, Hazari, Kijevska Rus', Bizantsko Carstvo, Zlatna Horda, Osmansko Carstvo, Rusko Carstvo, nacistička Njemačka, Sovjetski Savez i Ukrajina) (Bebler, 2015). Također, poluotok Krim je sve do danas ostao poljem sukoba triju naroda koji su se našli na ovom prostoru u povijesnim zbivanjima novijeg razdoblja. Ukrajinci, Tatari i Rusi svaki posebno ustraju na svome pravu te oni čine svojevrsni trokut etničkih i geopolitičkih odnosa koji su sve do danas obilježili sudbinu poluotoka (Burda, 2009).

Dana 21. studenoga 2013. godine ukrajinska je vlada službeno obustavila svoje europske aspiracije jer je odbila potpisati sporazum o pridruživanju s Europskom unijom. Ovaj događaj pokrenuo je masovni Euromajdanski prosvjed diljem Ukrajine u veljači 2014. godine. Posljedično, ova je situacija otvorila put ruskoj intervenciji čime je Ukrajina izgubila poluotok Krim (Kushnir, 2017). Dana 17. ožujka 2014. godine, Autonomna Republika Krim provela je nelegitimni referendum o promjeni političkog statusa Krima, odnosno došlo je do nelegitimnog oduzimanja teritorija Ukrajine. Rezultati ovoga nelegitimnog referenduma većinom su bili u korist ponovnog pridruživanja Rusiji, a međunarodna zajednica ga ne priznaje (Ceterski, 2017). Već je 18. ožujka 2014. godine u Moskvi potpisan ugovor o ulasku Krima i Sevastopolja u sastav Ruske Federacije (Bebler, 2015). Dana 28. ožujka 2014. godine, Opća skupština Ujedinjenih naroda donosi rezoluciju 68/262 kojom je provedeni krimski referendum proglasila nezakonitim, a podržala je i teritorijalni integritet Ukrajine. Za ovu rezoluciju glasalo je 100 država članica, od kojih je 58 bilo suzdržano, a njih 11, među njima i Rusija, bilo je protiv (Ceterski, 2017).

Važnost Krimskog poluotoka očituje se kod odnosa između Rusije i NATO-a, zbog prisutnosti ruske Crnomorske flote, zbog njegove uloge u projekciji ruske moći te zbog njegove složene etničke i vjerske podjele između autohtonog tatarskog i slavenskog stanovništva, a upravo međudjelovanje ovih čimbenika destabilizira Krim (Varettoni, 2011).

Temelj istraživanja ovoga diplomskog rada suvremeni su geopolitički odnosi i procesi koji su vezani za status poluotoka Krima te će u radu biti korištena većinom suvremena literatura. S obzirom na složenost teme, diplomski rad podijeljen je na nekoliko cjelina u kojima će se najprije promatrati prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja poluotoka Krima te historijsko-geografski razvoj Krima i Sevastopolja. Nadalje, promotrit će se kakav je geostrateški i geopolitički značaj poluotoka Krima te kakvu ulogu ima

Crnomorska flota, ali i kako je Krim ostvario autonomiju. Također, istaknut će se kakvu je uloga imala Narančasta revolucija i kako je uopće došlo do ruske aneksije poluotoka Krima 2014. godine te koje su bile posljedice iste. Naposljetku, promotrit će se i ruska vojna agresija na Ukrajinu koja je započela 2022. godine i koja još uvijek traje.

2. Objekt, cilj i metodologija istraživanja

Objekt istraživanja ovoga diplomskog rada proučavanje je uloge i značaja poluotoka Krima u suvremenim geopolitičkim odnosima. Cilj je rada ukazati na važnost tzv. „Krimskog problema” koja uvelike utječe na sigurnost promatranog područja, ali i crnomorske regije i odnose između najznačajnijih geopolitičkih aktera, putem analize geostrateške pozicije poluotoka Krima. Ovaj će se rad nastojati dotaknuti aktualne teme vezane za širi kontekst ruskog pripajanja Krima i pružiti odgovore na istraživačka pitanja:

- Kakav je geopolitički i geostrateški značaj poluotoka Krima?
- Kako je tekao povijesni razvoj poluotoka Krima do 2014. godine?
- Koje su prednosti geografskog položaja Krima?
- Kako i zašto je došlo do ruske aneksije Krima 2014. godine?
- Koji su ruski interesi na Krimu, ali i Crnom moru?
- Kakav je utjecaj i interes Zapada?
- Kakav je značaj poluotoka Krima nakon početka ruske invazije u Ukrajini?

1. 2. Hipoteze istraživanja

Shodno prethodno postavljenim ciljevima istraživanja, postavljene su i sljedeće polazne hipoteze na kojima se temelji ovaj diplomski rad:

- **H1:** Fizičko-geografska i društveno-geografska obilježja poluotoka Krima, ali i njegov specifičan historijsko-geografski razvoj bitni su elementi koji su utjecali na promjenu njegovog statusa (izdvajanje iz Ukrajine i pripajanje Rusiji).

- **H2:** Aneksija poluotoka Krima 2014. godine od Rusije označava prijelomnu točku u destabilizaciji odnosa između Ruske Federacije i Ukrajine te pritom izravno utječe na europsku sigurnost.

1. 3. Metodologija

Pristup temi bit će u okviru geografskoga teorijskog koncepta, a glavna metoda istraživanja na kojoj se rad temelji prikupljanje je i analiziranje postojećih radova u svrhu donošenja objektivnih zaključaka. U te radove spadaju objavljene knjige, znanstveni i stručni članci, kao i članci izdani u digitalnom obliku, koji opisuju događaje vezane za područje istraživanja. Tijekom izrade korištena je literatura koja je većinom pisana na engleskom jeziku i nešto manje na hrvatskom jeziku. Deskriptivna metoda upotrijebljena je za analizu historijskih obilježja. Također, u ovom se radu se upotrebljavaju i statistički podatci preuzeti iz relevantnih izvora, pogotovo kada je riječ o stanovnicima poluotoka Krima. Važna je i metoda sinteze s pomoću koje je izvršen proces povezivanja o uzrocima, tijeku i posljedicama aneksije poluotoka Krima. Određene analizirane informacije bit će prikazane kartografskim priložima, dok su neki od njih izrađeni od strane autora, s pomoću alata u ArcMap programu.

3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Geopolitička problematika vezana za poluotok Krim i situaciju na istoku Ukrajine vrlo je značajna i aktualna te čak nadmašuje regionalne okvire. Temeljna saznanja o geopolitičkoj ulozi i značaju poluotoka Krima proizlaze iz nekoliko knjiga, znanstvenih članaka i službenih publikacija koje se pobliže bave ovom problematikom. Zapravo je mali broj hrvatskih autora pisao o poluotoku Krimu, a neke od iznimaka su knjige pod naslovom *Krim, Kroz povijest* autora J. Paščenka iz 2020. godine, *Povijest Ukrajine* autora S. Burde iz 2009. godine i *Politički sustav Rusije* autora D. Bobana i T. Cipeka iz 2017. godine te znanstveni rad pod naslovom *Pravedni rat – osvrt na staru doktrinu u suvremeno doba i slušaj Ruske intervencije u Ukrajini 2014. godine* autorice S. Đipalo iz 2014. godine koji opisuje doktrinu „pravednog rata” kroz rusku intervenciju na Krimu. Za potrebe analiziranja ruske motivacije i geopolitičkog pristupa u Ukrajini korištena je knjiga *Prisoners of Geography, Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics* autora T. Marshalla iz 2016. godine. U radu je također korišten članak pod nazivom *The 2014 Russian Invasion of Crimea: Identity and Geopolitics* autora D. Makia i A. Fuccillea iz 2023. godine koji otkriva razloge zbog kojih je došlo do aneksije Krima 2014. godine, kao i članak *Geopolitical Case of Crimea: The Southern Watchtower* autora M. Ceterskog iz 2017. godine koji opisuje povijesnu pozadinu „Krimskog problema” te odgovor međunarodne javnosti na razvoj ove krize. Budući da se istraživanje provodilo za vrijeme trajanja aktualne vojne operacije, znanstveni članci bili su oskudni pa su se za potrebe tog dijela rada upotrijebili razni internetski izvori i medijski izvještaji koji svakoga dana pišu o događanjima u Ukrajini. Skup korištenih knjiga i članaka samo je dio onoga što je bilo relevantno i vezano za temu diplomskog rada.

4. Geografski položaj i prostorni obuhvat poluotoka Krima

Poluotok Krim pripada regiji Crnomorskog primorja, na krajnjem jugu Ukrajine, nalazi se između Crnog i Azovskog mora. Površina poluotoka je oko 27 000 km², dok površina Autonomne Republike Krim (bez područja grada Sevastopolja) iznosi 26 081 km². Duljina poluotoka Krima od sjevera do juga iznosi 200 kilometara, a maksimalna širina 320 kilometara (Katchanosvki i dr., 2013). Na jugozapadnoj strani poluotoka smješten je grad Sevastopolj koji nije dio Autonomne Republike Krim, nego je definiran kao posebna upravno-teritorijalna cjelina, a zbog svog značaja imao je poseban status u okviru SSSR-a i nezavisne Ukrajine (Milosavljević i dr., 2017).

Poluotok Krim je na sjeveru uskom Perekopskom prevlakom, širine oko 8 km, povezan s ukrajinskom oblasti Herson. Na istoku Krima nalazi se Kerčki poluotok, smješten između Crnog i Azovskog mora i to nasuprot Tamanskog poluotoka u Rusiji, a između njih nalaze se Kerčka vrata (tjesnac širine 3 – 13 kilometara koji spaja Crno i Azovsko more) (Slika 1). Obala Krimskog poluotoka obuhvaća nekoliko većih zaljeva u kojima su smještene pomorske luke: zaljev Karkinit na zapadu, na jugozapadu Kalamitski zaljev, na sjeveru Arabatska prevlaka, na istoku tzv. Kerčka vrata, a na jugu Fedozijski zaljev (Milosavljević i dr., 2017).

Slika 1. A) Položaj Ukrajine i poluotoka Krima u Europi

B) Krimski poluotok

Izvor: URL1

5. Prirodno-geografska obilježja poluotoka Krima

5. 1. Obilježja reljefa poluotoka Krima

Poluotok Krim smješten je na jugu Ukrajine s kojom je povezan uskom Perekopskom prevlakom. Ulaz iz Ukrajine izražen je stepskom monotonijom i koje je uglavnom sušno i slabo plodno područje uz prisustvo slanih jezera. Ovo je područje zbog slanih jezera poznato kao glavni izvor soli za mnogobrojne narode koji su obitavali na Krimu. Tek se na krajnjem jugu nalaze planine koje zauzimaju površinu od 22 860 km². Obala uz Crno i Azovsko more duga je 2 500 kilometara (Paščenko, 2020). Krim je od ukrajinskog kopna odijeljen sustavom plitkih i slanih uvala koje se nazivaju Sivaš ili Gnjilo more, na čijem su zapadnom dijelu smješteni spremnici slatke vode, a čije je obale prekrivala šuma. Neki geografi čak prostor Sivaša promatraju kao određenu polupustinjsku zonu (Paščenko, 2020: 32). Prostor Sivaša je od Azovskog mora odijeljen Arabatskom prevlakom, odnosno pješčanim sprudom dužine 113 km i koji se proteže duž istočne obale poluotoka Krima (URL2).

Zapravo se teritorij krimskog poluotoka jasno dijeli na dva dijela: ravničarski i gorski (Slika 2). Ravničarski dio pripada Istočnoeuropskoj nizini i on po krajobraznom i geografskom zoniranju sačinjava odvojeni prostor koji pripada južnostepskoj podzoni stepske zone (Paščenko, 2020). Ravničarsko područje proteže se preko sjevernog i središnjeg dijela Krima. Zauzima oko tri četvrtine poluotoka, a ravnica se blago spušta od juga prema sjeveru (URL2). Za razliku od ravničarskog dijela poluotoka, Krimsko gorje pripada dijelu submediteranskog planinskog pojasa. Regija je južnih padina Krimskoga gorja strma, gdje je tlo kamenito, a priobalni pojas prilično uzak pa zato ti čimbenici u prošlosti nisu pogodovali socioekonomskom razvoju (Paščenko, 2020). Ovu regiju sačinjavaju alpske naborane planine, koje tvore tri lanca paralelna s južnom obalom. Ovi lanci vapnenačkih blokova, poznati kao Krimsko gorje, uzdižu se od sjevera prema jugu. Također, ovaj se lanac strmo spušta prema moru gdje se nalazi uska obalna ravnica isprekidana liticama i rtovima. Najviši je vrh na Krimu Roman-Kosh (1545 m) (URL2).

Na poluotoku Tarhankut nizina je odvojena brojnim klancima i kotlinama, a i biljni svijet ima određenu specifičnost jer su raširene petrofitne (kamene) stepe te vegetacija karbonatnih izdanaka. Također je važno istaknuti i osebujno stepsko brežuljkasto i grebenasto područje Kerča, gdje se prožimaju krajobrazni elementi koji su karakteristični za područje Sivaša, Tarhankuta i podgorja Krimskoga gorja (Paščenko, 2020). Kerčko područje proteže se na istoku, odnosno prema ruskom teritoriju i sastoji se od niskih brežuljaka bogatih željeznom

rudom, a važna je i pojava blatnih vulkana i mineralnih izvora. Kerčki most duljine 19 km povezuje poluotok Krim i Rusiju (URL2).

Slika 2. Fizička karta poluotoka Krima

Izvor: URL1

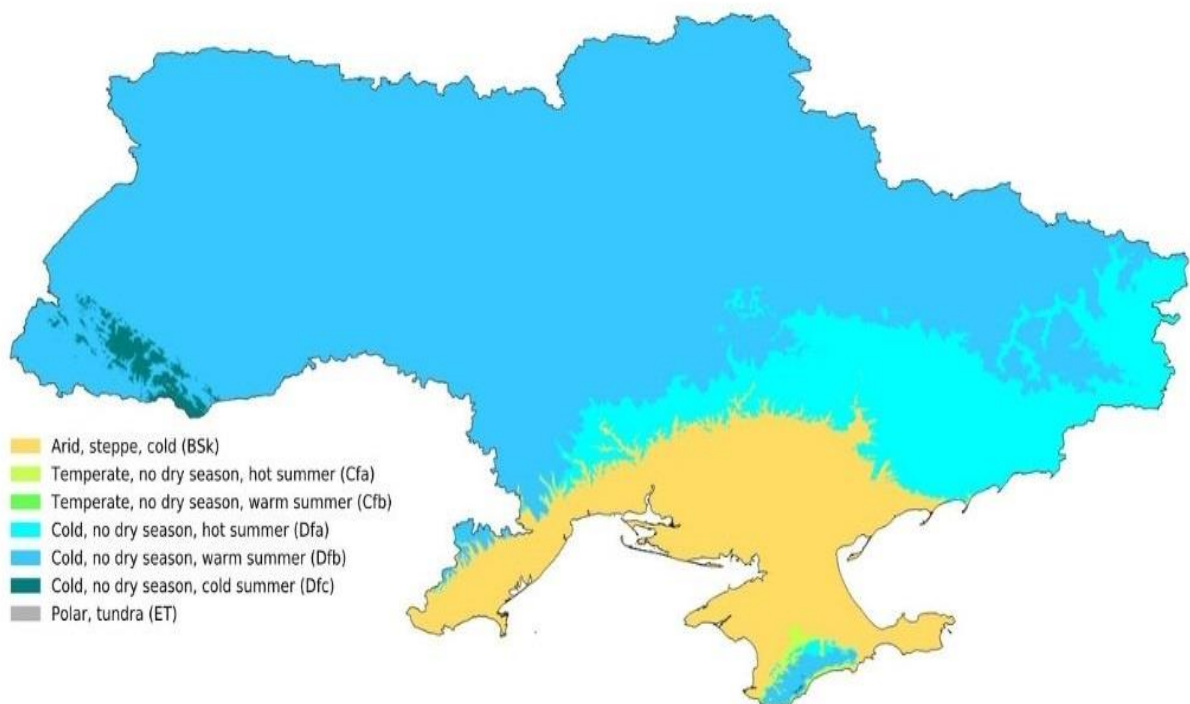
5. 2. Klimatsko-vegetacijska obilježja poluotoka Krima

Na najvećem dijelu poluotoka Krima prevladava hladna stepska klima (BSk), osim na najvišim dijelovima Krimskog gorja gdje je prisutna vlažna borealna klima s toplim ljetom (Dfb) te na jugu gdje je prisutna i umjereno topla vlažna klima s toplim ljetom (Cfb) (Slika 3). Prosječna godišnja količina padalina u Simferopolju iznosi oko 530 mm, a u prosjeku najviše padalina ima lipanj dok u veljači i travnju prosječno ima najmanje (URL3). Prosječno najviše temperature bilježe se u srpnju i kolovozu (oko 30 °C), a najniža prosječna temperatura bilježi se u siječnju (oko -3 °C) (Slika 4).

Na području južnih padina Krimskog gorja vegetacija je submediteranska, ali zimzeleno drveće karakteristično za Sredozemlje puno je oskudnije nego u ostatku sredozemnog areala. U prošlosti su ovdje prevladavale šume hrasta medunca i pistacije te

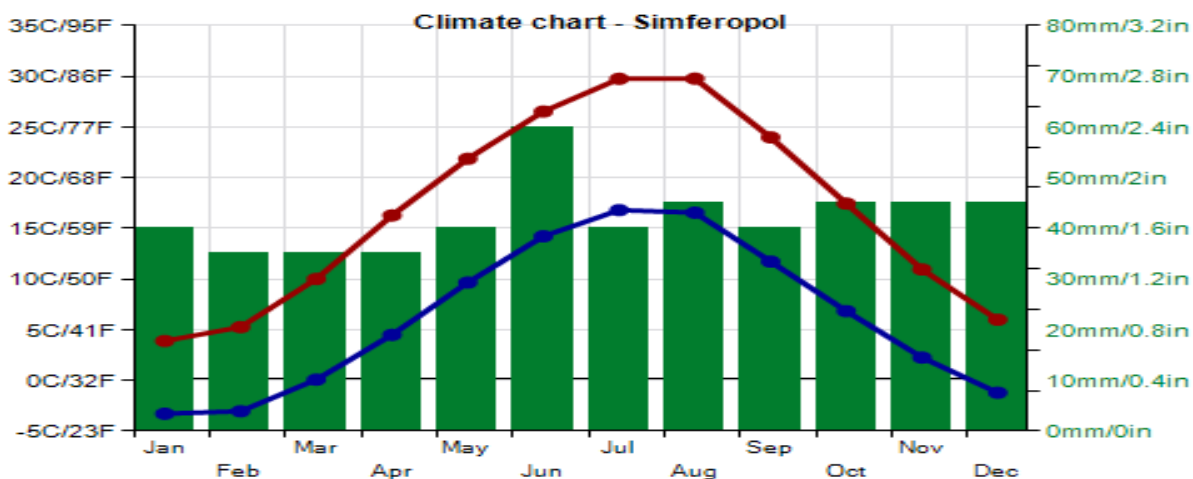
rijetke šume borovice i bora, a danas je ova vegetacija značajno uništena zbog antropogenih čimbenika (Paščenko, 2020).

Stepe središnjeg Krima, prema vegetativnom sastavu, slične su stepama Crnomorske nizine. Na sjeveru su pretežito rasprostranjene stepe u kojima uzgajaju žitarice, a na jugu je vegetacija bogatija sustavom različitih trava i žitarica, što je pogodovalo razvoju nomadskog gospodarstva još od pojave prvih nomada. Za nomadske zajednice puno je nepovoljnije bilo područje tarhankutskog (na sjeverozapadu Krima) i kerčkog poluotoka (Paščenko, 2020: 33).

Slika 3. Klimatski tipovi po Köppen-Geiger klasifikaciji u Ukrajini (BSk – hladna stepska klima, Cfa – umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetom, Cfb – umjereno topla vlažna klima s toplim ljetom; Dfa – vlažna borealna klima s vrućim ljetom, Dfb – vlažna borealna klima s toplim ljetom, Dfc – vlažna borealna klima sa svježim ljetom, ET – klima tundre)

Izvor: URL4

Slika 4. Prosječne mjesečne temperature i količina padalina Simferopolja (crvena linija – prosječna maksimalna temperatura po mjesecima u °C, plava linija – prosječna minimalna temperatura po mjesecima u °C, zeleni stupci – količina padalina po mjesecima u mm)

Izvor: URL3

5. 3. Hidrogeografska i pedogeografska obilježja poluotoka Krima

Više od 130 vodenih tokova izvire u Krimskom gorju i planinama. Rijeke se, pak, dijele na tri skupine: istočnu, zapadnu i južnu. Istočnu skupinu sačinjavaju rijeke koje teku niz sjeverne padine Krimskog gorja prema Azovskom moru. Ova skupina uključuje rijeke Salgir, (najveća krimska rijeka), Kuchuk-Karasu, Biyuk-Karasu, Indol i Istočni Bulganak. Duljina rijeke Salgir iznosi 232 km, uz površinu sliva od 4000 km². Zapadna skupina uključuje rijeke koje izvire iz zapadnog dijela Krimskog gorja i koje se ulijevaju u Crno more, a to su Chernaya (jedna je od najbujnijih krimskih rijeka po volumenu), Belbek (najveći godišnji protok vode od krimskih rijeka), Kaća, Aljma i Zapadni Bulganak. Južnu skupinu čine kratki, strmi potoci, dugi od 8 do 15 km, dok su najznačajnije rijeke Derekoika, Ulu-Uzen i Uchan-Su. Područje stepskog Krima obilježeno je rijetkom i slabo razvijenom hidrografskom mrežom, odnosno suhim riječnim koritima (puna su vodom tek u proljeće nakon otapanja snijega i obilnih oborina) (URL5). Također postoji i veći broj jezera kao što su Crveno, Staro, Saksko (najveće krimsko jezero), Aktaško i Tobekčisko. Kad je riječ o količini padalina, ona je najveća na jugu (1 050 mm/god.), a najmanja na sjeveru Krima (300 – 500 mm/god.). (Milosavljević i dr., 2017: 49).

Tlo je na Krimskom poluotoku kvalitetno i pogodno za agrarnu obradu, a najplodnije je černozem (crnica) koje je najviše rasprostranjeno u središnjem, stepskom dijelu (Milosavljević i dr., 2017).

6. Društveno-geografska obilježja poluotoka Krima

6. 1. Demografska obilježja poluotoka Krima

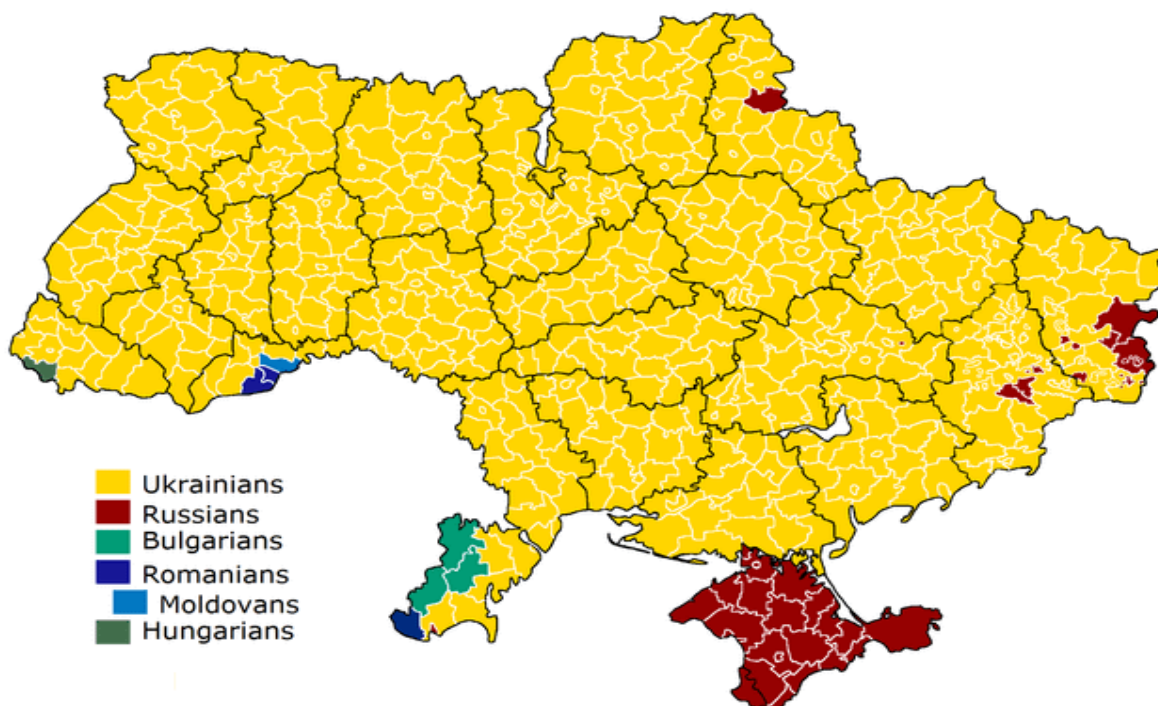
Demografska slika poluotoka Krima se kroz povijest često mijenjala, jer je Krim bio poprište mnogih ratova i sukoba te su se na ovom prostoru naseljavali različiti narodi. Kad je riječ o demografskoj slici od prije dva stoljeća (podatci iz 1795. godine), na Krimu je bilo 157 000 stanovnika, a od čega je broj Krimskih Tatara iznosio oko 126 000 ili preko 80 %. Od tada se demografska i etnička struktura poluotoka Krima mijenjala te je do kraja 20. stoljeća broj stanovnika narastao sa 157 000 (podatci iz 1795. godine) na 2 458 600 (popis stanovništva iz 1989. godine) (Milosavljević i dr., 2017: 51). Prema popisu stanovništva iz 1939. godine, etnička struktura Krima bila je takva da je udio Rusa iznosio 49,6 %, Ukrajinaca 13,7 %, krimskih Tatara 19,4 % i Židova 5,8 %. Nakon deportacije krimskih Tatara poluotok naseljava rusko i ukrajinsko stanovništvo pa se tako u prvom popisu stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno 1959. godine udio Rusa povećao na 71,4 %, a Ukrajinaca na 22,3 % (Malyarenko i Galbreath, 2013). Prema popisu iz 1989. godine na Krimu je živjelo 1 622 542 ili 67,04 % Rusa i 625 919 ili 25,74 % Ukrajinaca, ali je od 1989. do 2001. godine prisutan trend demografskog pada. Uzrok takvoga negativnog trenda treba tražiti u povećanoj stopi smrtnosti i negativnom migracijskom saldu. Ovo se ponajprije odnosi na rusko i ukrajinsko stanovništvo, dok se istodobno broj Krimskih Tatara povećao zbog njihovog povratka na Krim iz Središnje Azije (Tatari su bili deportirani nakon Drugoga svjetskog rata) (Milosavljević i dr., 2017: 51).

Na Krimu su se u 21. stoljeću provela tri službena popisa stanovništva zahvaljujući kojima se može prikazati i analizirati struktura stanovništva. Prvi popis održan je 2001. godine, drugi je održan 2014. godine nakon aneksije, a treći 2021. godine. Krim je 2001. godine upravno-teritorijalno ustrojen u Autonomnu Republiku Krim koja je imala 2 033 700 stanovnika i grad Sevastopolj koji je imao 379 500 stanovnika. Etnička struktura sastojala se od 58,3 % Rusa, 24,3 % Ukrajinaca, dok su (Krimski) Tatari činili 12,5 % te Bjelorusi 1,4 %, a ostale nacionalne manjine (Armenci, Židovi, Poljaci i drugi) činile su manje od 1 % stanovništva. U gradu Sevastopolju Rusa je bilo 71,6 %, Ukrajinaca 22,4 % i Bjelorusa 1,6 %, dok su ostale nacionalne manjine činile manje od 1 % stanovništva (URL6).

Popis stanovništva poluotoka Krima iz 2014. godine dodatno je otežan ruskom aneksijom poluotoka (Milosavljević i dr., 2017: 50). Prvi popis stanovništva kojeg je provela ruska uprava nakon okupacije i aneksije Krima u listopadu 2014. godine, pokazuje porast

ruskog stanovništva (sa 60,4 % 2001. godine na 65,3 %) te pad ukrajinskog (s 24 % na 15,1 %), a broj krimskih Tatara veći nego 2001. godine, ali relativno stabilan u usporedbi s razdobljem neposredno prije aneksije Krima (10,3 % u 2001. i 12,1 % u 2014.) (Hughes i Sasse, 2016).

Na temelju podataka iz 2017. godine, na Krimu se nalazi 175 različitih etničkih skupina, od kojih su najbrojniji Rusi (Slika 5.) i to sa 67,9 % (62,5 % u Autonomnoj oblasti Krim i 81,1 % u Sevastopolju). Ukrajinci čine drugu najbrojniju etničku skupinu s 15,7 % udjela u ukupnom stanovništvu (ili 344 500), a treća skupina po brojnosti su Tatari (10,6 % ili 232 300). Udio krimskih Tatara varira između urbanih i ruralnih područja, što i ne iznenađuje jer se dvije trećine Tatara koji su se vratili na Krim nastanilo u ruralnim područjima. Podatci iz 2017. godine pokazuju da u urbanim područjima Krima Tatari sačinjavaju 6,1 % stanovništva, a u ruralnim područjima njihov udio iznosi 21,3 %. Ostale etničke skupine na Krimu čine samo 3,8 % stanovništva, a najistaknutiji su Bjelorusi (21 700 ili 1 %) i Armenci (11 000 ili 0,5 %) (Oleinikova, 2019).

Slika 5. *Etnički sastav Ukrajine (2016. godina)* (žuta boja – većinski ukrajinsko stanovništvo; crvena boja – većinski rusko stanovništvo; svijetlo zelena boja – većinski bugarsko stanovništvo; tamno plava boja – većinski rumunjsko stanovništvo; svijetlo plava boja – većinski moldavsko stanovništvo; tamno zelena boja – većinski mađarsko stanovništvo)

Izvor: URL7

6. 2. Obilježja gospodarstva poluotoka Krima

Od 1991. godine redoviti je problem na poluotoku Krimu nedostatak sustavnih socioekonomskih i razvojnih strategija u gospodarstvu. Za vrijeme sovjetske ere Krim je predstavljao vojnu bazu, središte strojogradnje, brodogradnje, poljoprivrede i prehrambene industrije. Turizam je bio formiran kao niz državnih nerentabilnih pansiona i lječilišta sovjetskog stila, a, uostalom, malo se toga promijenilo u regiji. Suvremeno gospodarstvo Krima ekonomski je nekonkurentno, gdje formalnu strukturu čine prehrambena i kemijska industrija usmjerena na domaće tržište. Također, poljoprivredna industrija sastoji se od niza neusklađenih malih farmi, koje ne zarađuju dovoljno kako bi ulagali u kupovinu opreme, vozila i gnojiva. Kaotične socioekonomske reforme, neuređena kupovina zemljišta i raširenost korupcije kod dobivanju dozvola za građevinske projekte i kupoprodajne transakcije dovode do pojave tzv. sive ekonomije, koja označava dominantnu bazu suvremenog gospodarstva na poluotoku Krimu (Malyarenko i Galbreath, 2013).

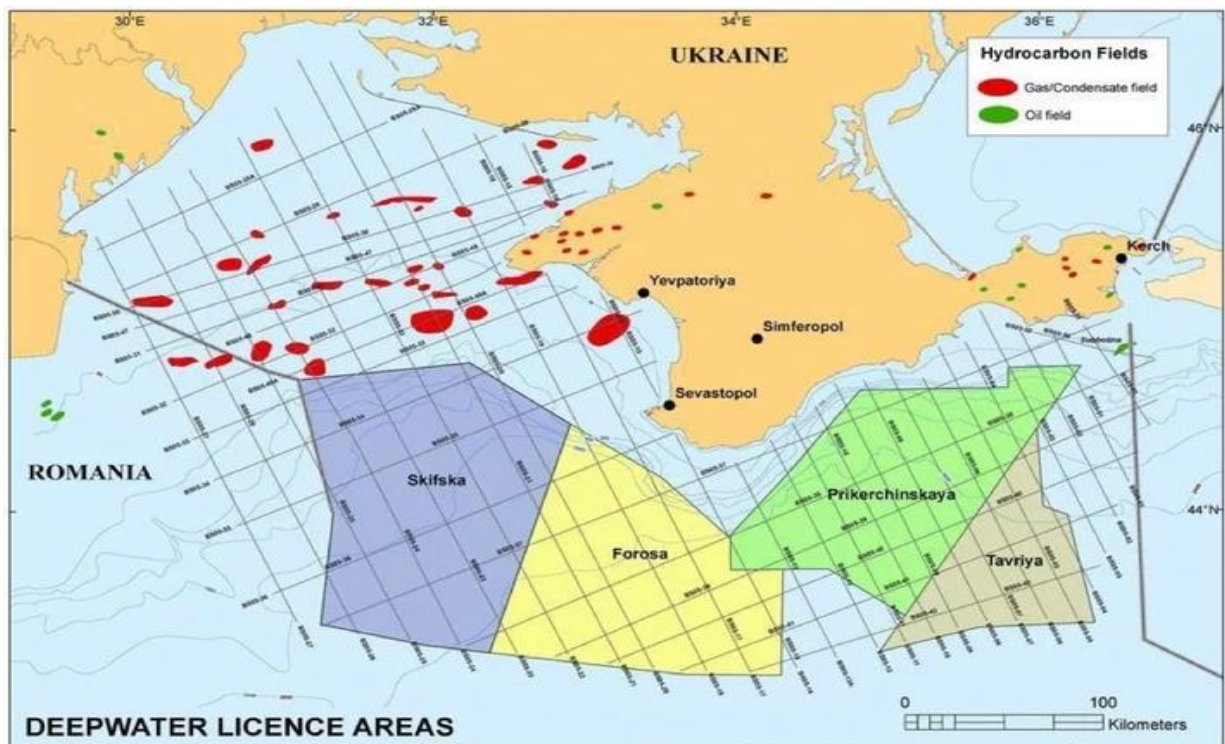
6. 2. 1. Djelatnosti primarnog sektora

Od primarnih djelatnosti na Krimu najrazvijenije je poljodjelstvo gdje se od poljoprivrednih kultura najviše uzgajaju žitarice i povrće u kontinentalnom, a agrumi, duhan i grožđe u primorskom dijelu poluotoka. Također, razvijeno je i stočarstvo kao poljoprivredna grana te ribarstvo (Milosavljević i dr., 2017: 49-50).

6. 2. 2. Djelatnosti sekundarnog sektora

Kod sekundarnog sektora djelatnosti bitni su industrijski pogoni koji su smješteni na sjevernom dijelu Krima, a baziraju se na metalurgiji, strojnoj industriji (brodogradnja i proizvodnja poljoprivrednih strojeva), kemijskoj, elektronskoj i prehrambenoj kod koje preko 60 % proizvodnje čine proizvodi prehrambene industrije, a njezin ključni dio čini vinogradarstvo koje je razvijeno u Masandri i Jalti. Jedan od važnih prirodnih resursa su nalazišta zemnog plina, metala i u manjoj mjeri nemetala. Također su i bitna nalazišta soli te željezne rude u blizini Kerča (Milosavljević i dr., 2017).

Nadalje, procjenjuje se da u Crnom moru postoje velike rezerve ugljikovodika, odnosno u sjeverozapadnom dijelu su procijenjene rezerve od 495,7 milijardi m³ prirodnog plina i 50,4 milijuna tona nafte, dok Prykerchenska zona (Slika 2) sadrži oko 321,2 milijardi m³ plina i 126,8 milijuna tona nafte, a u kontinentalnoj padini je procijenjeno 766,6 milijardi m³ plina i 232,6 milijuna tona nafte. Što se tiče prirodnog plina, postoji devet zona dostupnih za iskorištavanje u Crnom moru, a prema istraživanju iz 2018. godine potencijal tih zona se kreće od 92 milijarde m³ do preko 500 milijarde m³. U usporedbi s količinom prirodnog plina koju proizvede Rusija (oko 635 milijarde m³), to je ipak zanemariva količina, no svakako je primamljivo iskorištavanje novih izvora te uskraćivanje prirodnog plina Ukrajini. Također, otprilike 70 % potencijalnih nalazišta prirodnog plina u Crnom moru koncentrirano je u samo dva bloka koji se nalaze unutar ruskoga isključivoga gospodarskog pojasa oko Krima. Budući da je Rusija anektirala poluotok Krim 2014. godine, Kremlj je zaplijenio podružnice *Naftogaza*¹ koji posluje u Crnom moru, ali i opremu vrijednu milijarde dolara i isporučio ih Gazpromu (ruska energetska kompanija). Tako je Rusija okončala ukrajinske naftne i plinske djelatnosti na crnomorskom području i osnažila vlastite (URL8).

Slika 6. Zone iskorištavanja podmorskih nalazišta nafte i plina oko poluotoka Krima (crvene mrlje – polja prirodnog plina, zelene mrlje – naftna polja)

Izvor: URL8

¹ Ukrajinska nacionalna naftna i plinska kompanija (URL8).

6. 2. 3. Djelatnosti tercijarnog sektora

Turizam je svakako najrazvijenija grana tercijarnog sektora djelatnosti, a veliki turistički centri povezani su brodskim prometom. Južni dio poluotoka poznat je po dobro razvijenom kupališnom turizmu, gdje je najpoznatije ljetovalište Jalta, a od turističkih atrakcija može se istaknuti grad Bahčisaraj koji je predstavljao nekadašnju prijestolnicu Krimskog kanata, a u kojem se nalazi Kanova palača i čuvena Kanova džamija (Milosavljević i dr., 2017). Turizam je uoči aneksije poluotoka, činio oko 50 % regionalnog BDP-a, a od brojnih turista koji su posjećivali Krim kao popularnu ljetnu destinaciju, otprilike jedna trećina dolazila je iz Rusije (Makio i Fuccille, 2023). Također je razvijen kopneni promet i željeznička infrastruktura (Milosavljević i dr., 2017).

7. Historijsko-geografski razvoj Krima i Sevastopolja

7. 1. Historijsko-geografski razvoj Krima do raspada SSSR-a

Antički izvori pružaju dokaze o imenu prvih stanovnika na Krimskom poluotoku iz 12. stoljeća prije Krista. To bili Kimerijci, iranogovorni nomadi, koji su se bavili stočarstvom. Njih su pak potisnuli Skiti koji su se također bavili stočarstvom, a kasnije i ratarstvom. Skiti su na Krim prenijeli i prijestolnicu svoje države (grad Neapolis-Skitski, nedaleko od sadašnjeg Simferopolja). U prvom su tisućljeću prije Krista na jugu Krima i to pretežno u gorskom dijelu živjeli i Tauri, koji su se bavili ratarstvom, stočarstvom i ribarstvom. Tijekom druge polovice 1. stoljeća prije Krista na poluotoku Krimu pojavljuju se iranojezični Sarmati, koji su se postupno ovdje i naselili te su potisnuli Skite. Sarmati su po tradiciji činili pleme ratobornih jahača-nomada koji su se okupljali pod jednim nazivom te su tako osvajali nove teritorije (Paščenko, 2020: 73).

Grci svoje kolonije na Krimu osnivaju krajem 7. stoljeća prije Krista i to gotovo istodobno kada su se pojavili Skiti. Tijekom rane faze grčke kolonizacije najintenzivnije se naseljavalo priobalje kerčkog poluotoka i Feodosijskog zaljeva. Tek je kasnije, kada su svi grčki polisi bili ujedinjeni u Bosporsko Kraljevstvo, počelo naseljavanje unutrašnjosti Krima. Kolonizacija zapadne obale nije bila toliko intenzivna pa je osnovano tek nekoliko manjih naselja. Kerkintida (smještena na području današnje Jevpatorije) bila je jedino naselje koje je sigurno imalo status neovisne države. Nije poznato kada je utemeljen najveći polis na zapadnoj obali Krima, Hersones. Potkraj 4. stoljeća prije Krista, stanovnici Hersonesa počeli su intenzivnu kolonizaciju zapadne obale Krima kad su Grci naselili gotovo cijelu zapadnu obalu i to od Heraklejskog poluotoka na jugu do sjeverne obale, zajedno s Tarhankutom. (Paščenko, 2020: 76-77). Trgovina je predstavljala bitnu djelatnost Grka, a trgovali su s nomadskim Skitima te grčkim metropolama u koje su dopremali hranu, kožu i sirovine. Počevši od 3. stoljeća prije Krista grčki polisi često su bili pod opsadom ili su ratovali sa Skitima (Paščenko, 2020: 78), a poluotok Krim nije zaobišlo ni osvajanje Rimljana koji su u 1. stoljeću prije Krista okupirali današnji jug Ukrajine. Posebno im je bio privlačan polis Hersones kao luka, gdje se u blizini utaborio rimski garnizon (Paščenko, 2020: 13).

Na Krimski je poluotok tijekom velike seobe naroda pristigla i germanska komponenta, odnosno Goti koji su se nastanili na istočnom dijelu Krima. Goti su tada bili osvajači Krima neazijskog podrijetla, a pristigli su s prostora Skandinavije i potisnuli Skite. Gote su pak potisnuli Huni, koji su se pojavili potkraj 4. stoljeća te su se djelomično nastanili

na Krimu sve do kraja 6. stoljeća, kada su ih pripojili Avari. Avarski kaganat nastao je u stepama središnje Azije, odakle je dosezao do Krima i ugrožavao Bizantsko Carstvo, a Avari su se kretali i prema Panoniji. Nadalje, Avare su potisnuli turkijski doseljenici iza Volge, odnosno Bugari, koji su se također djelomično nastanili na Krimu od 7. stoljeća i prekinuli s nomadskom tradicijom (Paščenko, 2020: 15). Na prostoru Krima se krajem 7. stoljeća pojavilo turkijsko nomadsko pleme Hazari, koje je tijekom sljedeća dva stoljeća imalo manji utjecaj na središnje ukrajinske zemlje. Ističe se da su u 8. stoljeću prešli na judaizam i to uglavnom hazarsko plemstvo, ali mnogi su prešli i na islam i kršćanstvo. Tada su se prema južnim ukrajinskim zemljama probili Mađari (Ugari), a njih su tijekom 9. stoljeća istjerali predci Ukrajinaca koji su počeli stvarati vojničku državu s ciljem uspostavljanja stabilne trgovine uz rijeku Dnjepar (Burda, 2009: 29).

Na području istočne Europe u 8. i 9. stoljeću pojavljuje se nova moćna sila, Slaveni, koji stvaraju vlastite oblike ranih država. Tako je na prostoru Ukrajine nastala zemlja pod nazivom Kijevska Rus', staroukrajinska država koja je osnovana u 9. stoljeću, postupnim ujedinjenjem više desetaka feudalnih zajednica. Središte joj se nalazilo u Kijevu, a s vremenom se proširila na sve istočnoslavenske zemlje. Kijevski kneževi Askoljd, Oleg, Igor, Svjatoslav i Volodymyr ratnim su pohodima dobili i proširili pristup području Crnog mora, odakle su vršili vojnu ekspanziju i koje je postalo prostorom vladavine starokijevske države. Kijevska država sklapala je ugovore s Bizantom, putem kojih je uspostavila prvu morskú granicu na Krimu gdje je tekla razmjena i širila bizantska kultura. Kijevski kneževi su 965. godine proširili vlast na istočni, a potom i na jugozapadni dio poluotoka te na grad Hersones koji je imao ulogu u povezivanju s Bizantom. U Hersonesu su 988. godine pokršteni knez Volodymyr i njegova vojska, što je predstavljalo uvođenje kršćanstva na prostor rus'ke Ukrajine, odakle se dalje širilo istočnoeuropskim prostorom. Krim je bio pod upravom kijevskih kneževa sve do njihove propasti uzrokovane mongolsko-tatarskom invazijom te je poluotok od 13. stoljeća postao ishodište napada stepskih Tatara (Paščenko, 2020: 17-18).

Azijski osvajači su se nastanili na poluotoku i to kao dio Zlatne horde² te se otada cijeli poluotok naziva Krim, dok je preostalo stanovništvo moralo isplaćivati danak kanu. Zlatna Horda prihvatila je islam sunitskoga tipa, no konsolidacija tatarske države realizira se tek sredinom 15. stoljeća, osnivanjem Krimskog kanata (Slika 3). Stanovništvo kanata bavilo se poljoprivredom i stočarstvom, dok je u stepskoj zoni još uvijek postojala nomadska

² Zapadni dio Mongolskog Carstva koji se protezao od središnje Azije do istočne Europe; nastala 1230-ih godina; od druge polovice 14. stoljeća Zlatna Horda doživljava pad zbog unutarnjih sukoba te se raspala na nekoliko nezavisnih država uključujući i Krimski kanat (1440-ih) (Katchanosvki i dr., 2013).

tradicija, a razvila se i proizvodnja soli zbog čega je Krim postao poznat (Paščenko, 2020: 19).

Krajem 15. stoljeća Osmansko Carstvo počinje invazije na priobalnom dijelu poluotoka, koji postaje vazal Osmanlija. Također, pokoreno stanovništvo Krimskog Kanata bilo je prisiljeno sudjelovati u vojnim pohodima Osmanskog Carstva (Paščenko, 2020: 19). Južni dijelovi poluotoka Krima su bili izdvojeni iz Krimskog kanata i pripojeni Osmanlijama. Krimski kanat vršio je česte napade na granična područja sjeverno od poluotoka, zbog čega se stvara sloj Kozaka, odnosno naoružanih slobodnih seljaka, koji postaju profesionalni vojnici i koji su branili granicu (Milosavljević i dr., 2017: 52).

Slika 7. Teritorijalno širenje Krimskog Kanata od 15. do 18. stoljeća (zelena boja – područje nezavisnog Krimskog kanata od 1774. do 1783. godine, crna isprekidana linija – granica Ruskog Carstva 1783. godine, crvena linija – Krimski kanat 1466. godine, plava linija – Krimski kanat 1550. godine, narančasta linija – Krimski kanat 1696. godine, ljubičasta linija – Krimski kanat 1768. godine)

Izvor: URL9

Rastuća moć Ruskog Carstva koje je imalo ambiciju izlaska na Crno more počinje s vremenom ugrožavati osmansku vlast na Krimu. Zapravo je car Petar Veliki bio prvi od ruskih vladara kojemu je bio cilj da osvoji Krim (Paščenko, 2020: 96). Izlazak na Crno i

Azovsko more imao je veliki geopolitički značaj, jer bi tako Rusko Carstvo osiguralo svoje južne granice (Milosavljević i dr., 2017: 53). Nakon nekoliko ratova između Ruskog i Osmanskog Carstva, vojska ruskog cara dopire do Krima i 1771. godine zauzima poluotok. Krim prestaje biti pod osmanskom vlašću, a poluotok dobiva prorusku upravu. Tad je Krimski Kanat uživao neovisnost, a to je Ruskom Carstvu dalo mogućnost da raširi svoj utjecaj na crnomorsku regiju gdje je osmanska sfera znatno oslabila (Paščenko, 2020: 21).

Carica Katarina II. Velika 1783. godine proglašava ukidanje Krimskoga kanata, a Krim ulazi u sastav Ruskog Carstva. Ovu odluku je osporavalo Osmansko Carstvo, što je dovelo do novoga rata u korist Rusije. U međuvremenu je krimsko-tatarsko stanovništvo napuštalo poluotok (oni koji su ostali su bili podvrgnuti asimilaciji), koji je naseljavan slavenskim stanovništvom s područja Ukrajine i Rusije (Paščenko, 2020: 21). Godine 1784. stvorena je Taurijska oblast u čijem su sastavu bili Krim, Taman i zemlje sjeverno od Perekopa, a već 1796. godine ukida je Pavao I. te stvara Novorosijsku guberniju. Ona se zadržala do 1802. godine kada je Taurijska gubernija obnovljena te je ona time činila upravno-teritorijalnu jedinicu Ruskog Carstva sve do 1917. godine (Paščenko, 2020: 106).

Novim sukobom između carske Rusije i Osmanlija sredinom 19. stoljeća započinje Krimski rat (1853. – 1856. godine). Formirana antiruska koalicija (Engleska, Francuska i Kraljevstvo Sardinija) pružila je pomoć Osmanlijama te su uspjeli poraziti Rusiju. Rusko Carstvo je nakon ovog rata bilo oslabljeno i doživjelo teritorijalne gubitke, dok su balkanske pravoslavne države i dalje bile vazali Osmanlija. Tek nakon Londonske konvencije 1871. godine, Rusija je dobila mogućnost obnoviti Crnomorsku flotu i Sevastopolj, koji su u Krimskom ratu bili uništeni (Milosavljević i dr., 2017: 54). U drugoj polovici 19. te na početku 20. stoljeća dolazi do razvoja na Krimu, uz ruska ulaganja u infrastrukturu, gradnje željeznice koja povezuje Sevastopolj s Moskvom, razvija se poljoprivreda. Krim postaje važno lučko središte u razvoju ruske trgovine, a bogatstvo akumuliranog kapitala odražava se u gradnji raskošnih palača na crnomorskoj obali. Tijekom Prvog svjetskog rata, ruska flota s Krima ratuje s njemačkom i osmanlijskom flotom (Paščenko, 2020: 21-22).

Oktobarskom revolucijom 1917. godine, svrgnuta je ruska carska dinastija Romanov, promijenjeno je državno i društveno uređenje te je stvoren savez socijalističkih republika (Milosavljević i dr., 2017: 54). Nakon pada carizma, na poluotoku Krimu vlada razdoblje političkih i nacionalnih previranja: najprije tatarske snage ratuju s boljševicima, težeći osamostaljivanju pa Krim potpada pod kontrolu Njemačke koja brzo kapitulira i povlači se s poluotoka. Nakon toga boljševici 1918. godine proglašavaju Sovjetsku Socijalističku Republiku Tauride, gdje započinju prvi val crvenoga terora i to prvo nad bjelogardijskim, a

zatim i nad seljacima, kojima oduzimaju hranu zbog nastale gladi u zemlji. Vojska bjelogardijaca kreću u protuofenzivu i privremeno potiskuju boljševike te započinje teror nad svima s ciljem obnove carističkog sustava (Paščenko, 2020: 22). Tada dolazi do nove ofenzive boljševika koji potiskuju bjelogardijce i zauzimaju Krim te započinje novi val crvenoga terora 1920. – 1921. godine. Krim je 1921. godine postao Autonomna Sovjetska Socijalistička Republika u sastavu Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike (RSFSR), dok Ukrajina postaje jedna od federalnih jedinica SSSR-a (Ukrajinska Sovjetska Socijalistička Republika) i prvi put joj je zajamčena autonomija i pravo postojanja ukrajinske nacije (Milosavljević i dr., 2017: 55).

Novi problemi na poluotoku Krimu započeli su s Drugim svjetskim ratom i napadom nacističke Njemačke koji je počeo bombardiranjem Sevastopolja i Crnomorske flote 1941. godine. Nacisti su okupirali Krim te su ga zbog svojih uvjerenja o povijesnoj nazočnosti Gota na poluotoku proglasili iskonski njemačkim područjem, a planirali su i potpuno iseljavanje postojećeg stanovništva te doseljavanje Nijemaca. Okupacija Krima trajala je do 1944. godine, kada ga je oslobodila sovjetska vojska i započela sličnu politiku represije nacionalnih manjina. Pod optužbom da su surađivali s okupatorom, počela je deportacija Tatara, Grka, Armenaca te Bugara (ukupno 230 tisuća stanovnika) koji su izvoženi u vagonima za stoku, gdje su mnogi, posebice djeca i stariji, umirali. Do ukidanja autonomije Krima došlo je 1945. godine kad je poluotok organiziran kao Krimsko područje u sastavu Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike (Paščenko, 2020: 23).

U poslijeratnom razdoblju gospodarstvo Krimsko područje bilo je usko povezano s gospodarstvom Ukrajine. Željeznički promet, laka, prehrambena industrija, strojogradnja, metalurgija, plinski i energetski kompleks poluotoka bili su zapravo sjedinjeni s ukrajinskim. Također, Ukrajina je pomogla kod obnove krimskih tvornica i postrojenja te graditeljstvu i vodoopskrbi. Upravo su ove bliske gospodarske veze Ukrajine i Krima te teritorijalna blizina potakle vodstvo gradskih skupština Simferopolja i Sevastopolja na razgovor o pripojenju Krima Ukrajinskoj SSR (Paščenko, 2020: 150). Do nove promjene teritorijalnog statusa poluotoka Krima dolazi 1954. godine, kada je izdvojen iz sastava ruske i pripojen ukrajinskoj federalnoj jedinici, na inicijativu tadašnjeg šefa države Ukrajinca Nikite Hruščova (Milosavljević i dr., 2017: 55). Ovu upravno-teritorijalnu promjenu je službena komunistička propaganda okarakterizirala kao simboličnu bratsku gestu povodom obilježavanja 300 godina otkako je Ukrajina pridružena Ruskom Carstvu. Također, rečeno je da je izdvajanje poluotoka Krima bilo potaknuto zbog potrebe za ukrajinskom radnom snagom ali i vodom za navodnjavanje (Bebler, 2015).

S obzirom na to da Ukrajina nije bila neovisna, njezino je vodstvo samo provodilo sovjetsku politiku pa su kao i prijašnjih godina glavni naponi bili usmjereni na naseljavanje poluotoka. Glavni val imigranata dolazi iz gusto naseljenih oblasti Ukrajinske SSR, a tijekom 1960-ih i 1970-ih godina stanovništvo Krima je poraslo za više od 40 %. Od 1968. godine, počeo je postupni povratak krimskih Tatara, ali dozvolu za povratak dobili su samo pojedinci, kako bi sovjetske vlasti spriječile njihov masovni povratak na Krim te održale rusku etničku prevlast na poluotoku (Paščenko, 2020: 150-151). Tek je s Gorbačovljevom *perestrojkom*³ 1989. godine, sovjetska vlast priznala kao zločin njihovu deportaciju pa je tako započet proces njihovog povratka u svoju domovinu. Također se ulagalo i u brojne gospodarske grane i infrastrukturu. Krim je pretvoren i proglašen svesaveznom lječilištem SSSR-a, gdje se u priobalnim palačama odmarala partijska elita, narod (Paščenko, 2020: 24).

Referendumom iz 1991. godine prihvaćena je obnova Krimске Autonomne Sovjetske Republike najprije kao subjekta SSSR-a, a s raspadom istog ukrajinska je vlast proglasila prijašnju oblast krimskom autonomijom u sastavu Ukrajine. Na sveukrajinskom referendumu o neovisnosti 1. prosinca 1991. godine 54 % birača Krima i 57 % birača Sevastopolja potvrdili su državnu neovisnost Ukrajine (Paščenko, 2020: 24).

7. 2. Historijsko-geografski razvoj Sevastopolja

Sevastopolj je smješten na jugozapadnom dijelu Krimskog poluotoka, a izvorno se zvao Ahtiar. Nadnevkom osnivanja grada smatra se 14. lipnja 1783. godine (Milosavljević i dr., 2017). Tri kilometra zapadno od središta Sevastopolja, nalaze se ruševine grčkog te rimskog i bizantskog grada Hersonesa (Melvin, 2014). Ahtijarski zaljev je u razdoblju Kanata korišten od strane brodovlja Osmanskog Carstva. Grad je zapravo preimenovala ruska carica Katarina II. Velika 1783. godine pa mu je umjesto naziva „Ahtijarski Herson” dala ime „Sevastopolj” (u prijevodu s grčkog „Veličanstven grad” ili „Grad slave”). Za vrijeme Rusko-turskog rata (1788. – 1791. godine), Crnomorska flota koja je stvorena na Krimu, pokazala se vrlo bitnom jer je uništila osmansku armadu i u potpunosti ju istjerala iz azovsko-crnomorskog bazena. Važnu ulogu tada je imao kontraadmiral Fjodor Ušakov, koji je dugo vremena bio viši načelnik u Sevastopolju, a njegovom zaslugom su bile izgrađene utvrde, lučke zgrade, vojarne, vojna bolnica, zgrade za časnike. Novi car, Pavao I. je 1797. godine

³ Ili restrukturiranje, program kojeg je pokrenuo Mihail Gorbačov sredinom 1980-ih godina kako bi restrukturirao gospodarstvo i politički sustav SSSR-a. Ove reforme su trebale uključiti neka obilježja kapitalizma kako bi se moderniziralo sovjetsko gospodarstvo (URL10).

vratio gradu naziv Ahtiar, a car Aleksandar I. ga je 1804. godine proglasio glavnom vojnom lukom Crnomorske flote. U proljeće 1826. godine car Nikola I. izdao je dekret kojim se grad više ne naziva Ahtiar, nego zauvijek Sevastopolj (Paščenko, 2020: 109-111). Sevastopolj je 1844. godine imao 41 155 stanovnika, među kojima je bilo najviše pripadnika flote i njihovih obitelji (1802. godine – 20 000, a 1829. godine – 30 000 stanovnika) (Milosavljević i dr., 2017: 57).

Sevastopolj je u više navrata bio razrušen do temelja i ponovo izgrađen. Tijekom Krimskog rata odvijala se herojska obrana grada, u kojoj su branitelji stekli slavu, ali je grad bio u potpunosti razoren. Opsada Sevastopolja trajala je 349 dana te je u to vrijeme grad bio izložen stalnim bombardiranjima, a 1855. godine u potpunosti je devastiran, dok je obnova započela 15 godina nakon rata. Tijekom Prvoga svjetskog rata, Sevastopolj je više puta osvajan (osvajaju ga Nijemci te Crvena i Bijela garda). Nova herojska obrana Sevastopolja započela je za Drugoga svjetskog rata te je trajala 250 dana i ponovno je grad razrušen do temelja. Sevastopolj je oslobođen 1944. godine te proglašen „gradom- herojem SSSR-a”, a njegova obnova trajala sve do sredine 1950-ih godina. Grad je 1948. godine dobio poseban državno-pravni status te je bio izdvojen u političko-pravnom i teritorijalno-administrativnom smislu, kao grad koji je bio direktno podređen republičkoj i saveznoj vlasti (Milosavljević i dr., 2017: 57).

Tijekom 1990-ih godina, poluotok Krim je raspadom SSSR-a dospio u sastav Ukrajine kao neovisne države te u tom kontekstu dolazi do spora između Rusije i Ukrajine vezano za podjelu Crnomorske flote, gdje se Sevastopolj našao u žarištu. Kasnije je grad prerastao okvire vojno-pomorske baze i postao jedna od najvećih crnomorskih luka te ekonomski, kulturno-povijesni i turistički centar. Do 2014. godine Sevastopolj je uživao status „grada posebnog značaja” i graničio je s Autonomnom Republikom Krim, a od tada se *de facto* nalazi u sastavu Ruske Federacije (Milosavljević i dr., 2017: 57).

8. Geostrateški i geopolitički značaj poluotoka Krima

Geostrateški položaj može se definirati kao skup određenih geografskih i strateških elemenata koji određuju poziciju neke države, regije ili teritorija, a neki od najvažnijih elemenata geostrateškog položaja su geografski položaj i veličina državnog teritorija, osnovna geomorfološko-hidrografska svojstva, klimatska obilježja, dužina i oblik granica, položaj u odnosu na susjedne države i njihove vojno-političke i strateške ciljeve. Tako se u kontekstu položaja poluotoka Krima može istaknuti da je njegova geostrateška uloga u prošlosti bila značajna jer je kontrola nad Krimom predstavljala i mogućnost kontrole nad sjevernim dijelom Crnog mora, kao i mogućnost vojno-političkog širenja utjecaja na ostale zemlje Crnomorskog bazena (Milosavljević i dr., 2017: 47).

Geostrateški položaj i uloga poluotoka Krima nikako se ne bi trebali promatrati na izdvojen način, nego u širem kontekstu, odnosno kroz analizu geostrateškog značaja i položaja same Ukrajine, kroz analizu geostrateške pozicije Krima u kontekstu njegovog statusa u okviru Ruske Federacije (s obzirom na to da se Krim od 2014. godine i ruske okupacije *de facto* nalazi u njenom sastavu), ali i kroz povezanost energetske vrlo bitnog Crnomorskog bazena na području kojeg se u posljednje vrijeme nalaze isprepleteni interesi velikog broja političkih aktera na globalnoj razini (Milosavljević i dr., 2017: 47).

Poluotok Krim važan je zbog svog geostrateškog položaja i određenih sigurnosnih razloga, bitnih za ruske interese (Shahi, 2022). Poluotok Krim čini značajnu kopnenu masu na sjevernoj obali Crnog mora, a bitan je i za samu kontrolu crnomorske obale (Oleinikova, 2019). Poluotok se nalazi južno od ukrajinske regije Herson i zapadno od ruske regije Kuban. Perekopska prevlaka ga povezuje s Hersonom, a od Kubana je odvojen Kerčkim tjesnacem. Geografski položaj Krimu osigurava pomorsku i trgovačku nadmoć i dominaciju u Crnom moru. Također, omogućuje pristup toplim vodama i vezu sa Sredozemnim morem. Krim je mjesto značajnih prirodnih i ljudskih resursa, prije svega izvor rudnih i mineralnih bogatstva, dok se Crno more smatra bogatim izvorom energenata što je od velike ekonomske važnosti. Osim rudnih bogatstava, Krim također raspolaže sa značajnim količinama obradivog zemljišta, što je bilo cijenjeno kako kod Sovjeta tako i kod Rusa (Shahi, 2022).

8. 1. Interes i utjecaj Zapada

Države koje su nekad bile dio Sovjetskog Saveza ili pak Varšavskog pakta, mogu se podijeliti u tri skupine: neutralne, proruske i prozapadne zemlje. Neutralne su Uzbekistan, Azerbajdžan i Turkmenistan, dok proruske zemlje jesu Kazahstan, Tadžikistan, Kirgistan, Bjelorusija i Armenija. Prozapadne zemlje (bivše članice Varšavskog pakta, a sada sve u NATO-u i/ili Europskoj uniji) su Poljska, Latvija, Litva, Estonija, Češka, Bugarska, Mađarska, Slovačka, Albanija i Rumunjska, a ovdje se mogu dodati i Gruzija, Moldavija i Ukrajina (Marshall, 2016).

Geostrateški gledano Ukrajina se nalazi na jednom od glavnih svjetskih raskrižja, odnosno na raskrižju europsko-azijskih i nordijsko-mediteranskih prometnih koridora. Također, geografski položaj na sjevernoj obali Crnog mora daje Ukrajini bitnu stratešku odrednicu kod promicanja regionalne trgovine i sigurnosti (Kushnir, 2017). Sevastopolj je jedina prava velika topla morska luka u Rusiji. Međutim, pristup iz Crnog mora u Sredozemlje ograničen je Konvencijom iz Montreuxa o režimu tjesnaca iz 1936. godine, kojom je Turska (članica NATO-a) ostvarila kontrolu nad Bosporom i Dardaneleom. Ruski brodovi prolaze tjesnacem ali u ograničenom broju, a to nije dopušteno u slučaju izbijanja sukoba. Čak i nakon prolaska kroz Bospor i Dardanele, Rusi moraju ploviti Egejskim morem prije nego pristupe Sredozemnom moru i još bi morali ili proći kroz Gibraltarski tjesnac da bi stigli do Atlantskog oceana ili bi im bilo dopušteno da kroz Sueski kanal uplove u Indijski ocean. Također, identična situacija je i na Baltiku jer tjesnac Skagerrak koji povezuje Baltičko i Sjeverno more, kontroliraju članice NATO-a Danska i Norveška (Marshall, 2016).

Svakako je neosporna povezanost između geostrateške pozicije Crnomorske regije (odnosno Krima) s Kaspijskom regijom, čije je temeljno bogatstvo to što sadržava ogromne rezerve nafte i prirodnog plina. SAD nastoji iskoristiti Crnomorski bazen kao odskočnu dasku za prodor upravo prema Kaspijskoj regiji, što je poluotok Krim pretvorilo u potencijalno žarište sukoba u razdoblju nakon završetka Hladnog rata. Rusija pak ima potpuno suprotan geopolitički cilj, a on je da zadrži monopol u eksploataciji i transportu energenata u Kaspijskoj regiji i da onemogući ekspanzivan utjecaj SAD-a. S obzirom na ovakvu geopolitičku situaciju, pitanje naftovoda i plinovoda u ovoj regiji zauzima jedno od bitnih točaka u geostrateškom djelovanju ovih država. Također, jedan od razloga širenja utjecaja SAD-a je i da dugoročno ostvari energetske sigurnost svojih transatlantskih partnera u Europskoj uniji (Milosavljević i dr., 2017: 48).

Iz perspektive Europske unije, posljednja dva desetljeća produbljivanja kontakata s Ukrajinom, zapravo su označavala borbu s Ruskom Federacijom u smislu širenja interesne sfere. Rusija i mnoge druge države Ukrajinu percipiraju „tradicionalno ruskim zaleđem”. Tijekom Hladnog rata, Europska unija još nije sazrijevala u političku i ekonomsku organizaciju kakva je postala početkom 21. stoljeća. Nakon pada komunizma i dezintegracije SSSR-a, bivše članice Varšavskog pakta doživjele su demokratske promjene i započele su svoj put prema najistaknutijim zapadnim političkim i vojnim organizacijama, odnosno Europskoj uniji i NATO-u. Nakon što su većina tih zemalja postale članicama Europske unije, sljedeća na red došla je i Ukrajina, koja je već bila istaknuti trgovinski partner Europske unije. Međutim, Europska unija je u slučaju s Ukrajinom dokazala da je iz ekonomske unije prerasla u politički entitet sa svojim geopolitičkim planovima (Ceterski, 2017). Držanje Ukrajine u svojim planovima putem Sporazuma o pridruživanju smatralo se načinom držanja Rusije podalje od granica Europske unije. Zapravo takvo je stajalište bilo potaknuto strahom da bi Ukrajina mogla biti lakše uvučena u Euroazijsku carinsku uniju na čelu s Rusijom, ako nije u procesu integracije s Europskom Unijom. Ukrajina je i jedna od najvažnijih zemalja za uvoz i izvoz robe te ostalih dobara sa zemljama Europske unije, ali i dalje predstavlja najvažniju tranzitnu zemlju za ruski plin o kojem uvelike ovisi Europa. Također, Ukrajina je važna za druge energetske resurse koji su potrebni članicama Europske unije. Osim toga, Ukrajina ima i značajne količine prirodnog plina (URL11).

8. 2. Rusko geopolitičko stajalište

Zbog svog geografskog položaja, poluotok Krim je postao nezamjenjivim za pomorski promet i obranu nekadašnjeg Ruskog Carstva. Prepoznavanje navigacijske važnosti luka na Crnom moru bio je bitan čimbenik kod aneksije Krima 1783. godine. Dakle, kako bi se Rusko Carstvo moglo učinkovito braniti od različitih prijetnji, ali i kontrolirati Crno more, od velike je važnosti bilo kontrolirati poluotok Krim. Zbog svojega krucijalnoga geostrateškog položaja, Krim je stoljećima predstavljao žarište oštih sukoba. Također, trenutno Krim predstavlja bitan dio ruske interesne sfere, jer je poluotok sjedište ruske Crnomorske flote u Sevastopolju koja se smatra značajnim vojno-strateškim čimbenikom. Kontrola nad poluotokom Krimom za Rusiju predstavlja određeno osiguranje od daljnjeg širenja NATO-a i Europske unije na Istok (Shahi, 2022).

Od svoje neovisnosti Ukrajina je bila ključna za Rusiju koja želi zadržati svoju dominantnu ulogu na prostoru bivšeg Sovjetskog saveza (Hughes i Sasse, 2016). Tako Rusija želi zadržati Ukrajinu unutar svoje političke sfere, uspostavljajući neku vrstu nadzirane „tampon zone” (Kushnir, 2017). Dakle, značaj koji Ukrajina predstavlja za Rusiju njezin je geografski položaj i uloga kod načela tzv. strateške dubine⁴ koja je temeljna za ruski geopolitički narativ. Ukrajina se nalazi na rubu Europske unije i okružena je zemljama koje su dio NATO-a. Tako teritorij Ukrajine predstavlja ulaz u rusku utjecajnu sferu pa otuda i njegova geostrateška važnost. Također, Ukrajina ima izlaz na Crno more koji je bitan za povezivanje Rusije sa Sredozemnim morem. No, Rumunjska i Turska (članice NATO-a) predstavljaju važne geopolitičke rivale u crnomorskim vodama. Tako raste važnost južne obale Ukrajine jer bi Rusiji omogućila veću vojnu prisutnost u regiji kojom uglavnom dominira zapadni blok (Makio i Fuccille, 2023).

Na reljefnoj karti Euroazije ističe se upadljiva činjenica koja objašnjava priču o Rusiji. Od Karpata na zapadu do središnje sibirске visoravni na istoku ne postoji ništa osim nizinskih prostora, a zapravo jedinu geografsku barijeru predstavlja Ural. Ova ravnica, koja uključuje Mackinderov Heartland, proteže se od Arktičkog oceana sve do Kavkaza i planinskih masiva Hindukuša i Zagrosa u Afganistanu i Iranu, tako da je ruski imperijalizam uvijek bio usredotočen prema stjecanju izlaza prema toplim vodama (Kaplan, 2012). Upravo ovakav reljef u vojnom smislu pruža malu geografsku zaštitu od napadača jer je prilično teško branjiv te je to razlog zašto su Mongoli, Francuzi i Nijemci brzo osvojili goleme dijelove ruskog teritorija. Rusi su doista svjesni da nedostatak geografskih barijera njihov teritorij čini vrlo ranjivim kod vojnih operacija pa se zbog toga ruska sigurnosna strategija oslanja na korištenje strateške dubine koju predstavljaju Ukrajina i Bjelorusija. Međutim, istočni je dio Ukrajine najkritičniji, jer odande ima samo oko 700 kilometara do granice s Kazahstanom. Ako bi Ukrajina pala pod utjecaj druge sile, Rusija bi zauzvrat izgubila poljoprivrednu regiju, izgubila bi i kontrolu nad svojim zemljama na sjevernom dijelu Kavkaza te bi bila odsječena od Kaspijskog mora i crnomorskih trgovačkih luka (Odesa, Novorosijsk i Sevastopolj) (URL12).

Rusija je 2022. godine bila drugi najveći svjetski proizvođač i izvoznik prirodnog plina, treći najveći proizvođač sirove nafte te treći najveći izvoznik ugljena, s drugim najvećim svjetskim rezervama. Ruske rezerve prirodnog plina prema podacima od 1. siječnja

⁴ Načelo koje se odnosi na udaljenost između potencijalnih ili stvarnih neprijatelja države i gospodarskog, političkog i demografskog središta te države. Zapravo, ovo načelo mjeri koliko je izvor moći države udaljen od potencijalnih agresora, odnosno što je neprijatelju teže doći do ovog središta, bilo zbog velike udaljenosti ili značajnih geografskih barijera, to je veća strateška dubina te države (URL13).

2024. godine bile su najveće na svijetu (URL14). Rusija ima velike rezerve hidroenergije u planinama, rijekama i jezerima istočnog Sibira. Vladimir Putin je tijekom svojih prvih sedam godina na dužnosti iskoristio ostvarene prihode od energenata kako bi učeterostručio vojni proračun, posebice zračnih snaga. Rusija zbog geografskog položaja (nema jasne topografske granice osim Arktičkog i Tihog oceana) prihvaća duboko ukorijenjenu militarizaciju i beskonačnu potragu za sigurnošću kroz stvaranje kopnenog carstva. Također, Putin se opredijelio za neocaristički ekspanzionizam, što kratkoročno omogućuju golemi ruski prirodni resursi (Kaplan, 2012).

Naime, najmoćnije oružje Rusije, ako izuzmemo nuklearne projektile, nisu vojne postrojbe ili zrakoplovstvo, nego plin i nafta. Što su bolji odnosi neke države s Rusijom, to ona ima lakši pristup jeftinim energentima. Ta je politika korištena vrlo agresivno jer Rusija ima toliki utjecaj na energetske potrebe Europe da su u tijeku alternativni planovi kako bi se to ublažilo. Mnoge europske države se pokušavaju osloboditi ovisnosti o ruskim energentima, no ne putem alternativnih cjevovoda iz drugih zemalja već izgradnjom luka. U prosjeku, više od 25 % europskog plina i nafte dolazi iz Rusije i često je slučaj da što je neka država bliže Rusiji, to je veća njezina ovisnost. Također, postoji nekoliko glavnih cjevovoda koji vode od istoka Rusije prema zapadu, neki za naftu, a neki za plin, ali su plinski cjevovodi ipak najvažniji i Kremlj ih može otvoriti ili zatvoriti kad god poželi. Tako Rusija zloupotrebljava svoje energetske resurse u političke svrhe i to će uvijek primjenjivati. Ovo predstavlja ekonomsku bitku temeljenoj na geografiji i jedan od suvremenih primjera gdje se određena tehnologija koristi u pokušaju da se pobijede geografska ograničenja prijašnjih razdoblja (Marshall, 2016).

Europsko tržište je do 2014. godine uvezilo velike količine ruskog plina i Rusija je svjesna važnosti koje njezino tržište predstavlja u globalnoj energetskej sferi. Održavanje takvog statusa od iznimne je važnosti za postizanje ruskih ciljeva jer osigurava prihode za modernizaciju i daje joj prevagu u pregovorima s drugim državama. Stoga prisutnost ruskih plinovoda na stranom teritoriju pozitivno utječe na Putinov interes prema tim zemljama, jer su one popustljivije prema ruskim mehanizmima prisile (Makio i Fuccille, 2023). Tako Rusija provodi plan kojim smanjuje značaj Ukrajine u eksportu ruskog plina, odnosno Rusija se zalaže za izgradnju novih podmorskih plinovoda (Južni tok, Turski tok, Sjeverni tok 2). Tim bi se potezom poništila ovisnost od ucjenjivačkog potencijala koji posjeduje Ukrajina kao tranzitna država, odnosno kako bi se smanjio njen značaj kao energetskeg koridora (Milosavljević i dr., 2017: 48). Također, Rusija je morala ponovno procijeniti izvoznu strategiju plina, ponajprije zbog golemih promjena na globalnom tržištu prirodnog plina

potaknute rastućim količinama fleksibilne trgovine LNG-om⁵. Iz političke i trgovačke pozicije jasno je da ako Rusija želi zadržati status glavnoga globalnoga plinskog aktera, mora puno više uložiti u distribuciju LNG-a. Balkanskim zemljama LNG predstavlja jednu od sigurnijih alternativa za dobivanje ruskog prirodnog plina, no ratna situacija u Ukrajini uvjetuje nepredvidljive skokove u cijeni plina te isporučenoj količini (Galić i dr., 2023).

Kroz teritorij Ukrajine prolaze četiri velika plinovoda koji povezuju ruske energente s Europskom unijom, njezinim najvećim potrošačem. Do 2014. godine je oko 60 % ruskog plina i 30 % nafte prolazilo kroz ukrajinske cjevovode prema europskom tržištu. Izvoz ruskog plina prema Europi iznosio je 80 % od ukupne količine plina koji se izvozi te je to postotak koji je ostao relativno stabilan do 2022. godine. Prisutnost ruskih plinovoda u Ukrajini daje Rusiji važnu prednost, odnosno niske poreze na pravo korištenja. Iako je ta infrastruktura u ruskom vlasništvu, ona se nalazi na stranom teritoriju, što podrazumijeva plaćanje koncesija koje su vrlo niske, ponajviše zbog sposobnosti Rusije koja je iskoristila privilegirani položaj i izborila takvu cijenu. Ova pregovaračka moć Rusije bila bi ugrožena potencijalnim pristupanjem Ukrajine u Europskoj uniji. Dakle, to predstavlja još jedan element koji utječe na rusko protivljenje zblizavanju Ukrajine i Zapada. Također, procjenjuje se da je 2014. godine približno 60 % energetske izvora koju je potrošila Ukrajina dolazilo iz Rusije. Stoga u energetske smislu postoji međusobna ovisnost, jer s jedne strane, Rusija ovisi o energetske infrastrukturi koja prolazi kroz Ukrajinu, a s druge, Ukrajina ovisi o uvozu iz Rusije (Makio i Fuccille, 2023).

8. 3. Uloga i značaj Crnomorske flote

Krimski poluotok uvijek je bio važan za Rusiju zbog pristupa lukama toplih voda, jer se ostale ruske luke koje imaju izlaz na Arktički ocean zapravo zimi smrzavaju, dok crnomorska luka ostaje otvorena za razmjenu tijekom cijele godine (Shahi, 2022). Upravo nedostatak takve luke za Rusiju je oduvijek predstavljao „stratešku slabost” (Marshall, 2016). To je bio jedan od razloga zašto je Rusija još od vladavine cara Petra Velikog nastojala proširiti svoje granice do obale Crnog mora (Shahi, 2022).

⁵ LNG ili ukapljeni prirodni plin prirodni je plin koji je ohlađen do tekućeg stanja za transport i skladištenje. Volumen tekućeg prirodnog plina je oko 600 puta manji od njegovog volumena u plinovitom stanju pa se ovaj proces upotrebljava zbog transporta na veće udaljenosti kada transport cjevovodom nije izvediv (URL15).

Kontrola nad Krimom omogućuje Rusiji stalan pristup pomorskoj bazi u Sevastopolju te dozvoljava Rusiji projekciju svoje pomorske i zračne moći južnije i dublje u Europu. Crnomorska flota Rusiji pruža značajne sposobnosti kod zaštite vlastitih interesa unutra Crnog mora te može reagirati na pomorske prijetnje drugih država u regiji (Shahi, 2022).

Crnomorska regija jedno je od najvažnijih svjetskih raskrižja, strateško sjecište koridora istok-zapad i jug-sjever. Danas se crnomorska regija pojavljuje kao interesna zona za regionalne aktere koji imaju suprotstavljene interese. Povećana napetost i sigurnosni izazovi u regiji, naknadno su doveli do stalnog rasta ulaganja u vojnu infrastrukturu među crnomorskim državama tijekom prošlog desetljeća. Tako je Rusija započela provedbu SAP-a (Državni program naoružanja 2011. – 2020. godine), odnosno modernizaciju i razvoj pomorskih objekata u Crnom moru i Sredozemlju. Nakon aneksije poluotoka Krima 2014. godine, Ruska Federacija ima i mogućnost postavljanja novih platformi u Sevastopolju, nadogradnju infrastrukture Krima te slanje nove vojne opreme na poluotok (Delanoë, 2014).

Naime, crnomorska flota zasigurno nije najmoćnija od ruskih pomorskih snaga, ali je ona ipak imala presudnu ulogu u izgradnji ruske regionalne prevlasti u prostoru istočnoga crnomorskog bazena, primjerice prilikom neutralizacije gruzijske mornarice 2008. godine (Varettoni, 2011). Danas je ona i dalje uglavnom flota s ograničenim sposobnostima na otvorenom moru. Tako se oko 90 % tonaže flote nalazi u lukama na poluotoku Krimu, uglavnom u Sevastopolju (80 %), ali i u Feodosiji (9 %). Glavna joj je zadaća zaštita južnog pomorskog krila Rusije, a kako bi je izvršila, flota mora zadovoljavati sljedeće kriterije: zaštita ruske isključive ekonomske zone; osiguranje plovidbe i pomorskih veza u Crnom moru; vršenje vojne i političke kontrole nad Kavkazom i sudjelovanje u mogućim lokalnim sukobima; održavanje vojne dominacije u Crnom moru s ciljem ostvarivanja apsolutne kontrole nad interakcijama i suprotstavljanju prisutnosti država koje nemaju izlaz na crnomorsku obalu, ponajprije snaga NATO-a; pomaganje jedinicama drugih ruskih flota koje djeluju na Sredozemlju; promicanje i zaštita ruskih gospodarskih i sigurnosnih interesa u Sredozemlju (Delanoë, 2014). Također, crnomorska flota važna je i iz kulturoloških razloga, jer se u ruskoj i sovjetskoj vojnoj povijesti i nostalgiji Krimu pridaje veliko značenje (Varettoni, 2011).

Ruski predsjednik Dmitri Medvedev i ukrajinski predsjednik Viktor Janukovič 21. travnja 2010. godine potpisali su Harkovski sporazum, prema kojem je najam ruske Crnomorske flote produljen je s 2017. na 2042. godinu. Ukrajina je zauzvrat imala koristi jer je dobila popust na uvoz plina u vrijednosti do 40 milijardi dolara prema ugovoru koji je trebao isteći 2019. godine. Nakon potpisivanja ovog sporazuma, pitanje obnove i stvaranje

baze za ruske brodova u Sevastopolju bilo je jedno od najtežih s kojim su se obje vlade morale suočiti. Rusija se žalila na činjenicu da je Kijev ometao Rusiju u modernizaciji flote, što je pogoršalo bilateralne odnose, no svi problemi su se riješili aneksijom poluotoka Krima. Rusija je zauzimanjem Krima stekla širu i bolju obalu na Azovskom i Crnom moru, kao i najbolju crnomorsku luku, odnosno Sevastopolj, ali i luke kao što su Jevpatorija, Feodosija i Kerč, koje su bolje i sigurnije od ruskih crnomorskih luka smještenih na kavkaskoj obali. Također, dobivanje punog suvereniteta u Sevastopolju Rusiji je otvorilo mogućnost za daljnji razvoj i modernizaciju flote. Moskva je od tada u mogućnosti dopremiti nova plovila i novu vojnu opremu, obalno topništvo te vojsku i zrakoplove. Konačno, Rusija je proširila svoj epikontinentalni pojas u Azovskom i Crnom moru te je stekla suverenitet nad značajnim plinskim i naftnim poljem Pallas koje se nalazi nedaleko od Kerčke ravnice. Smatra se da ovo polje sadrži procijenjenih 75 milijardi kubičnih metara prirodnog plina i 490 milijuna tona nafte (Delanoë, 2014).

9. Autonomija poluotoka Krima i separatističke težnje

Većina stanovnika poluotoka Krima je 1. prosinca 1991. godine glasovala za neovisnost Ukrajine, ali se zbog te odluke počela formirati opozicija koju je činilo oko 160 tisuća krimskih komunista. Pitanje Krima bilo je aktualno tijekom 1991. i 1992. godine, kada su mnogi ruski političari i kriminalni klanovi počeli dovoditi u pitanje pripadnost Krima Ukrajini pozivajući se na to da je svojedobno, u vrijeme SSSR-a i predsjedništva Nikite Hruščova, poluotok pripojen Ukrajinskoj Sovjetskoj socijalističkoj Republici. Tako se sama ideja stvaranja krimske autonomije u novim političkim okolnostima pojavila među partijskim umirovljenicima koji su se povezali s ukrajinskom komunističkom većinom u parlamentu. Oni su 1991. godine uspjeli osigurati odluku Parlamenta o formiranju Krimске Sovjetske Autonomne Republike u sastavu Ukrajine, a autonomija se održala i nakon raspada SSSR-a. Također su obavještajna služba KGB te vojna obavještajna služba Crnomorske flote brzo formirala svoje utočište rusko-nacionalističke orijentacije i to uglavnom među umirovljenicima. U Sevastopolju su *čekisti*⁶ priopćili da će zakonski obnoviti nekadašnji Sovjetski Savez, a financirale su ih tada sumnjive, kriminalne ustanove. Partijski novac koji je nakon raspada Komunističke partije Sovjetskog Saveza (KPSS) užurbano prebacivan u različita sumnjiva poduzeća stizao je i na Krim te se tako formirala moćna baza partijsko-kriminalne oligarhije. Velik dio novca bio je usmjeren na kupnju državnog vlasništva, pripremu izbora kojima bi se proglasilo odcjepljenje od Ukrajine te na egzekuciju svih onih koji su Krim vidjeli u sklopu Ukrajine (Burda, 2009: 262).

Također, na Krimu se pojavio i organizirani kriminal, ponajviše zbog toga što je oko 12 milijuna turista svake sezone ovdje ostavljalo velik novac, što je pogodovalo širenju prostitucije, trgovine narkoticima i ostalih kaznenih djela. Krimski mafijaški klanovi su željeli legalizirati svoju djelatnost te su tražili političko uporište, a pronašli su ga u ruskom nacionalizmu. Tako je Jurij Mješkov postao njihov fiktivni politički vođa, koji se na izborima sukobio s komunističkim klanom (Bagrov). Pobjedu na izborima ostvario je Mješkov, zahvaljujući malograđanskoj masi kojoj je obećao povećati plaću u ruskim rubljima. Nakon njegove pobjede, dolazi do naglog povećanja kriminala, a stalni sukobi mafijaških klanova su postali dio svakodnevice poluotoka Krima (Burda, 2009: 263).

⁶ Od riječi *čeka* – akronim za *Črezvičajnajau komisiju*, tako je tajnu policiju nazvao njezin osnivač Felix Dzeržinski (Burda, 2009). Ime *Črezvičajnaja Komissija* u prijevodu na hrvatski jezik znači *Izvanredna komisija*, a *čeka* je bila jedna od prvih sovjetskih tajnih službi (UR16).

Najveća opasnost za ukrajinsku cjelovitost dogodila se 1992. godine, kada su ruski separatisti u krimskom parlamentu izglasali *Deklaraciju o nezavisnosti* koja je brzo bila poništena. Separatističke težnje od strane planski naseljavanih etničkih Rusa koji su na krimskom poluotoku činili natpolovičnu većinu stanovništva, tada su bile potisnute jer je pitanje stvaranja moguće krimske nezavisnosti ujedno predstavljalo moguću destabilizaciju drugih regija Ruske Federacije čije je stanovništvo također težilo nezavisnosti. Poluotok Krim je ipak zadržao status autonomije, ali ne i potpune nezavisnosti (Burda, 2009: 264). Također je na inicijativu ukrajinskog predsjednika Leonida Kučme⁷ 1995. godine ukrajinski parlament privremeno suspendirao krimski ustav i instituciju predsjednika Krima pa su se tako težnje krimskih separatista privremeno splasnule (Šćekić, 2022: 129). Krimski predsjednik Jurij Mješkov bio je optužen za razne protudržavne aktivnosti te promicanje odcjepljenja Krima od Ukrajine i njegove integracije s Ruskom Federacijom (Bebler, 2015).

Kako je Krim zadržao svoj status autonomne republike u Ukrajini, tako je utjecaj središnje ukrajinske vlade u krimskoj regiji značajno porastao, *de jure* i *de facto*. Također su Komunistička partija Krima i Partija regija⁸ sklopile savez s Ruskim blokom⁹ pa su na taj način postale najpopularnije političke snage. No, otvoreno separatističke proruske organizacije nisu dobile veliku podršku na izborima od sredine 1990-ih godina. Tek su nakon Narančaste revolucije 2004. godine i dolaska na vlast prozapadnog i nacionalističkog predsjednika Viktora Juščenka, značajno porasle separatističke sklonosti na poluotoku Krimu (Katchanovski, 2015).

⁷ Rođen 9. kolovoza 1938. godine, Čajkine u Černihivskoj oblasti; inženjer, političar i drugi predsjednik nezavisne Ukrajine u razdoblju od 1994. do 2005. godine; naslijedio ga je Viktor Juščenko (Katchanosvki i dr., 2013).

⁸ Glavna ukrajinska politička stranka osnovana 1997. godine, a 2000. godine dolazi do njihovog spajanja s još nekoliko drugih političkih stranaka. Vođa stranke 2003. godine postaje tadašnji premijer Ukrajine Viktor Janukovič. Partija regija se javno isticala kao ekonomski liberalna stranka koja podupire interese ruskih govornika u Ukrajini i koja se zalaže za prorusku vanjskopolitičku orijentaciju (Katchanosvki i dr., 2013).

⁹ Ukrajinska politička stranka, 1994. godine osvojila je 67 % glasova na izborima za Krimski parlament, a kasnije ulazi u koaliciju s Partijom regija (Katchanosvki i dr., 2013).

10. Narančasta revolucija

Prema Ustavu kojeg je usvojila Vrhovna Rada¹⁰ 28. lipnja 1996. godine, Ukrajina je republika s polupredsjedničkim sustavom vlasti. Tim ustavom Ukrajina je definirana kao suverena, neovisna, demokratska, zakonska i unitarna republika. Na čelu Ukrajine je predsjednik, koji je i vrhovni zapovjednik oružanih snaga, izabran tajnim glasovanjem na općim, ravnopravnim i neposrednim izborima. Jedan predsjednički mandat traje pet godina. Vrhovno izvršno tijelo Ukrajine je Kabinet ministara na čijem se čelu nalazi premijer kojeg imenuje predsjednik, a njegovu dužnost mora potvrditi većina glasova Vrhovne Rade. Sve ostale članove Kabineta imenuje predsjednik na prijedlog premijera. Novoutemeljeni Kabinet dostavlja svoj program Vrhovnoj Radi kako bi ga odobrila, a Rada pak može donijeti odluku o nepovjerenju kako bi iznudila ostavku vlade. Predsjednik može obnašati svoju dužnost najviše dva mandata, ima ovlasti kojim može formirati i voditi vladu bez odgovornosti Vrhovnoj Radi, čime se umanjuje autoritet premijera, dok Vrhovna Rada ima ovlast usvajanja zakona bez uplitanja izvršne vlasti (Katchanosvki i dr., 2013).

Do 2004. godine u Ukrajini je oligarhija kontrolirala gotovo sav državni politički aparat, odnosno pod njihovom kontrolom bili su mediji, industrija i rudarstvo te financije. Tada su se također istakla dva političko-mafijaška klana: donjecki i dnjipropetrovski te su se oni dugo nadmetali prilikom transformacije i privatizacije društvenog vlasništva, a kasnije su postali i saveznici kako bi održali svojevrsnu anarhiju ukrajinskog predsjednika Leonida Kučme, čiji je nasljednik trebao postati Viktor Janukovič. Za vladavine Kučme pojavio se snažan oblik korupcije koja je kod postkomunističkih političara bila duboko usađena još od raspada SSSR-a. Zapravo je vladala takozvana prljava politika i korupcija na visokom nivou. Općenito, Ukrajina je nazadovala i pretvorila se u oligarhiju magnata i regionalnih klanova, a pojedinci koji nisu bili korumpirani često su bili smijenjeni s važnih položaja i funkcija. Također, za Kučminog režima Ukrajina je bila suočena sa sve većim kritikama zapadnih partnera koji su je optuživali za manipulaciju izbora i nepoštovanje slobode medija, dok se Kučma u istom razdoblju sve više okretao Rusiji (Burda, 2009).

Predsjednički izbori 31. listopada 2004. godine, održani su u izrazito napetoj političkoj atmosferi gdje su Janukovičev i Kučmin tim pokušali zastrašiti Juščenka i njegove pobornike.

¹⁰ Naziv za ukrajinski jednodomni parlament koji predstavlja najviše zakonodavno tijelo Ukrajine. Sastoji se od 450 zastupnika, a mandat zastupnika traje četiri godine. Zastupnikom može postati svaka osoba starija od 21 godine i koja je boravila u Ukrajini najmanje pet godina. Vrhovna rada osnovana je 1937. godine unutar Ukrajinskog SSSR-a (Katchanosvki i dr., 2013).

Viktor Juščenko i Julija Timošenko¹¹ su za ukrajinske građane predstavljali simbol vjere u bolju budućnost, uspješnu demokraciju i društvo u krizi (Burda, 2009). Juščenko je u rujnu 2004. godine misteriozno obolio, odnosno na njega je izvršen neuspjeli atentat. Zbog trovanja lice mu je ostalo deformirano, što je izazvalo dodatan bijes kod ukrajinskog naroda koji se protivio vladajućem režimu. U prvom izbornom krugu Juščenko je osvojio 39,87 % glasova, a Janukovič 39,32 % pa je tako počeo drugi izborni krug nakon kojega su izbili prosvjedi jer su se službeni izborni rezultati razlikovali od rezultata izlaznih anketa, koje se provode među biračima na izlazu iz birališta. Tako je prema izlaznim anketama Juščenko vodio za 11 % glasova, a službeni rezultati su pokazali prednost Janukoviča od 3 %. Pobornici Janukoviča su okrivili medije za ovu nepodudarnost rezultata, dok je Juščenkov tim iznio dokaze o nizu nepravilnosti s Janukovičeve strane, kojima su mnogi svjedočili, a zabilježena je i fizička prisila kao i psihološko maltretiranje prije samog dolaska na biračko mjesto. Dana 21. studenog 2004. godine Juščenko poziva građane na javni prosvjed, a idući dan započinju masovni prosvjedi diljem Ukrajine. U Kijevu, na Trgu neovisnosti Majdanu, nastalo je izvanredno stanje jer se okupilo više od 800 000 ljudi koji su tjednima mirno prosvjedovali ispred sjedišta Vrhovne Rade, a blokirali su i glavnu prometnicu. Jedan od ključnih vođa Narančaste revolucije bila je Julija Timošenko, a neki mediji nazvali su je Ivanom Orleanskom ove revolucije. Prosvjednici su pružali samo pasivan otpor te su mnogi od njih nosili simbole Juščenkove kampanje, odnosno narančaste zastave i vrpce. Mnoga gradska vijeća u Ukrajini odbila su priznati legitimitet službenih izbornih rezultata, dok je Juščenko pred svojim pristašama u polupraznom parlamentu simbolično položio predsjedničku prisegu (Burda, 2009: 275-276).

Javne demonstracije od strane Janukovičevih pristaša održane su na istoku Ukrajine te su neki od njih stigli i do Kijeva, no njihov omjer bio je manji. Juščenko je pokušao mirnim putem riješiti problem razgovarajući s Kučmom, no pregovori su prekinuti 24. studenog, dok je Središnje izborni povjerenstvo pobjednikom proglasilo Viktora Janukoviča. Dana 1. prosinca 2004. godine ukrajinska Vrhovna Rada donosi rezoluciju kojom izglasava nepovjerenje premijeru Janukoviču. Zapravo prema ukrajinskom Ustavu i izglasavanjem nepovjerenja Rada bi iznudila ostavku vlade, no to ne može stupiti na snagu bez suradnje s premijerom i predsjednikom, odnosno Janukovičem i Kučmom. Dana 3. prosinca 2004.

¹¹ Rođena 27. studenog 1960. godine, Dnjipro; ukrajinska političarka, 16. i 19. premijerka nezavisne Ukrajine; prvi put je imenovana premijerkom 2005. godine, a iste je godine i smijenjena; drugi joj je mandat trajao od 2007. do 2010. godine; bila je glavni pobornik Viktora Juščenka tijekom Narančaste revolucije (Katchanosvki i dr., 2013).

godine ukrajinski Vrhovni sud zaključuje da je zbog evidentnih izbornih nepravilnosti nemoguće utvrditi stvarne rezultate te su za 26. prosinca odredili nove izbore u kojima su ostali Juščenko i Janukovič. Dana 28. prosinca 2004. godine, Središnje izborno povjerenstvo proglasilo je prijevremene rezultate novih predsjedničkih izbora: Juščenko je osvojio 51,99 %, a Janukovič 44,2 % glasova. Službeni rezultati proglašeni su 10. siječnja 2005. godine pa je tako novim predsjednikom Ukrajine postao Viktor Juščenko. Službena ceremonija održala se 23. siječnja 2005. godine u zgradi Vrhovne Rade, a nastavljena je na Trgu neovisnosti u Kijevu pred stotinama tisuća pristaša. Dan kasnije je Timošenko imenovana premijerkom pod Juščenkovim predsjedništvom. Narančasta revolucija tako je dobila svoj miran kraj, dok je u većem dijelu zemlje nastala euforija, a veliku podršku je pružila brojna ukrajinska dijaspora iz Kanade i SAD-a. Ukrajina je tijekom Narančaste revolucije u svijetu dobila dodatno poštovanje jer se narod Ukrajine mirnim putem izborio za dugo očekivane demokratske promjene (Burda, 2009: 276-277).

Narančasta revolucija bila je realizirana borbom za poštene izbore te priznavanjem njihovih rezultata, a njezin uspjeh je imao značajan utjecaj na samu Ukrajinu, ali i na geopolitičke i geostrateške odnose u Euroaziji (odnos u trokutu Sjedinjene Američke Države – Europska unija – Rusija). Zapravo, Ukrajina ima velikih problema zbog podijeljenosti u etničkim, religijskim, svjetonazorskim i političkim pitanjima, što se moglo primijetiti upravo tijekom Narančaste revolucije kada su se pojavile težnje za odvajanjem istočnog, tj. proruskog dijela Ukrajine. Zapadni dio Ukrajine, za razliku od istočnog dijela, usmjeren je prema Zapadu i zalaže se za put Ukrajine prema europskim i euroatlantskim integracijama. Parlamentarni izbori 2006. godine donijeli su pobjedu proruskoj političkoj eliti, ponajviše zbog nezadovoljstva i povećanja cijena plina iz Rusije. Takva situacija je zapravo stvorila nestabilnu suradnju s predsjednikom Viktorom Juščenkom, čija je politika bila okretanje i primicanje Zapadu te povezivanje Ukrajine sa zapadnim političkim, ekonomskim i sigurnosnim strukturama. Baš to Rusija nikako nije željela te je pružala podršku proruskim kandidatima i stranci Viktora Janukoviča i iskazivala negativni stav prema Narančastoj revoluciji, što puno govori kakva je politika Rusije prema Ukrajini (Kurečić, 2012: 183).

Dolaskom Viktora Janukoviča na mjesto predsjednika Ukrajine, država je prošla kroz važnu tranziciju, uključujući promjene u vanjskopolitičkim planovima, domaćoj humanitarnoj i kulturnoj politici, reviziju službenog tumačenja moderne ukrajinske povijesti i odricanje od „Ukrajinizacije”. Ove promjene su doprinijele smanjenju separatističkih stavova tijekom Narančaste revolucije (Malyarenko i Galbreath, 2013). Kako bi osigurao prednost na izborima, Viktor Janukovič je pokrenuo detaljan projekt, kojemu je bio cilj ujediniti etnički

rusko i prorusko stanovništvo na Krimu i čije zahtjeve ukrajinska vlada godinama nije razmatrala. Tako je kombinacijom medija, političkih dogovora i drugih alata tadašnji predsjednički kandidat ujedinio krimsko društvo. S početkom mandata Viktora Janukoviča i njegove vlade, kao i zauzimanjem pomirljivog stava prema Ruskoj Federaciji, politička situacija na Krimu doživljava duboku promjenu. Također, na Krimskom poluotoku rasla je želja za ujedinjenjem s Ruskom Federacijom, a identitet regije se počeo postupno udaljavati od ukrajinskog identiteta (Makio i Fuccille, 2023).

Mandat Viktora Janukoviča označio je novo razdoblje prilagođavanja Rusiji u usporedbi s njegovim prethodnicima. Također, Janukovič je zadržao neodlučnu vanjsku politiku svojih prethodnika te je balansirao između pritiska Rusije kako bi Ukrajina pristupila Euroazijskoj ekonomskoj zajednici i pritiska Zapada da Ukrajina nastavi svoj put prema pregovorima o pridruživanju s Europskom unijom. Ruskim interesima na poluotoku Krimu pogodovala je kombinacija Janukovičeve vlasti, njegove potpore ruskom jeziku na jugoistoku Ukrajine donošenjem regionalnih zakona i sklopljenog dugoročnog sporazuma vezanog za najam baze u Sevastopolju. Tako je ruska okupacija Krima 2014. godine došla u trenutku kada je regija bila integrirana u ukrajinske političke strukture (Hughes i Sasse, 2016).

11. Krimska kriza i rusko pripajanje Krima

Obrazloženje iza ruske aneksije Krima nalazi se u ostvarivanju geostrateških ciljeva koji su u velikoj mjeri unaprijed definirani imperijalnim tradicijama, sjećanjima i strahovima da bi Rusija mogla nepovratno izgubiti kontrolu nad zemljama koje su nekad bile u njihovom vlasništvu. Skromni angažman Ukrajine oko stanja na Krimu može se objasniti problemom mlade države složenog teritorijalnog i etničkog sastava. Donositelji odluka u Kijevu nisu imali iskustva niti razumijevanja kako bolje upravljati Krimom. Konačno, Rusiju nitko nije doživljavao kao ozbiljnu prijetnju, odnosno za većinu političke elite, oligarhe i civilno društvo Rusija je uvijek bila „bratska nacija” s bliskim povijesnim vezama. Međutim, geostrateška i simbolička važnost koju Krim posjeduje za Rusiju bila je vrijedna prekida prijateljskih odnosa s Ukrajinom te su donositelji odluka u Kremlju samo čekali pravi trenutak (Kushnir, 2017).

Aneksija poluotoka Krima pokazala je odlučnost Rusije za pokretanje vojne intervencije kako bi obranila vlastite interese u području kojeg naziva svojim bliskim inozemstvom. Bilo je potrebno i riskirati intervenciju vanjskih sila, a pripajanje Krima je bilo izvedivo jer je blizu Rusije, može se opskrbljivati preko Crnog i Azovskog mora te se može oslanjati na unutarnju potporu velikog dijela stanovništva poluotoka (Marshall, 2016). Tako je Ruska Federacija u razdoblju od samo nekoliko dana dovršila cijeli proces koji je uključivao pripajanje poluotoka Krima, okupaciju od strane ruskih vojnih snaga, kao i prekid političkih veza između Krima i Kijeva, održavanje regionalnog referenduma i formaliziranje statusa regije i grada Sevastopolja kao subjekata Ruske Federacije (Hughes i Sasse, 2016).

11. 1. Stanje prije aneksije Krima i proces ruskih priprema za aneksiju

Prije aneksije Krimskog poluotoka, zbog bilateralnih sporazuma potpisanih između Kijeva i Moskve 1997. i 2010. godine, Rusiji su bila nametnuta ograničenja na količinu vojske i brodova koje je mogla rasporediti na Krimu. Aneksijom poluotoka, Rusija je uklonila ova ograničenja, dok je Krim učvrstio položaj glavnog ruskog uporišta u Crnomorskoj regiji (Kushnir, 2017).

Rusija je 1990-ih godina nastojala uklopiti se u poredak Zapada, a takvu strategiju je poduzeo prvi predsjednik Ruske Federacije Boris Jeljcin. On je vodio politiku strateškog partnerstva sa Zapadom te je bio inspiriran obećanjima političke i financijske potpore Rusiji. No, investicije Zapada bile su rijetke, dok je glas Rusije bio zanemaren u međunarodnoj

politici. Pritom, značajan gospodarski pad i preuzimanje većine ruskog gospodarstva od strane oligarha rezultirali su velikom kritikom prema Jeljcina i njegovoj vladi. Ove su okolnosti otvorile put onima koji su vjerovali u obnovu ruske moći i prestiža na međunarodnoj političkoj sceni. Tako je Vladimir Putin od samog početka u vanjskoj politici isticao pragmatizam, odnosno domoljublje, jaku državu i društvenu solidarnost kao bitne vrijednosti. Jasno je dao do znanja da Rusija nikada neće postati „drugi SAD” te je svoju domovinu percipirao kao veliku silu sposobnu prilagoditi se svijetu koji se neprestano mijenja (Bryc, 2019).

Tijekom 43. sigurnosne konferencije u Münchenu 2007. godine, Vladimir Putin prvi je put javno potkopao posthladnoratovski poredak koji su predvodile SAD. Također je okrivio SAD da provociraju novu utrku u nuklearnom naoružavanju, širenje utjecaja NATO-a u istočnoj Europi i uzrokuju destabilizaciju globalne sigurnosti. Kritika upućena Zapadu, a posebno SAD-u, bila je ukorijenjena u unutarnjoj politici, a ne u međunarodnoj situaciji. Prihvaćanje antiamerikanizma, Putinu je poslužilo kao alat kojim je stekao masovnu podršku u Rusiji. Također, konzervativizam je postao ideološki temelj političke strategije, kojeg je Rusija koristila kao argument u opravdanju težnji kod oblikovanja svjetskog poretka, ali i da legitimizira svoj sukob sa Zapadom te da olakša svoju potragu za saveznicima (Bryc, 2019).

Proruske mreže na Krimu mirovale su od 1990-ih godina, no probuđene su s dolaskom Vladimira Putina na vlast 2000-tih godina. Te mreže uključuju nekoliko ključnih elemenata, među kojima su ruska obavještajna služba, ruske vojne baze s njihovom infrastrukturom, pravoslavna crkva, proruske nevladine organizacije, ruski mediji i drugi (Kushnir, 2017).

Početna faza ruske vojne operacije u Ukrajini predstavlja primjer kako se kombinacijom planiranja i improvizacije može postići pozitivan ishod. Činjenica je da od kada je Vladimir Putin postao predsjednik Rusije u prosincu 1999. godine, traje tajna prisutnost ruskog utjecaja na ukrajinske staleže moći. Sa sigurnosno-obavještajnog gledišta, kao i u mnogim drugim područjima, Ukrajina se smatra produžetkom Rusije, a ne stranom zemljom. Kao primjer postojanja ruske infiltracije, može se izdvojiti činjenica da je državni aparat Ukrajine bio toliko ugrožena da su, tijekom posljednjih dana Janukovičevog mandata, ruski operativci uspjeli obrisati određene šifre, potkopati integritet komunikacijskih sustava i uništiti zapise ukrajinske sigurnosne službe (Sherr, 2019).

Govoreći o prisutnosti ruskih obavještajnih službi na poluotoku, njihova glavna zadaća odnosila se na osiguranje Crnomorske flote raspoređene na ukrajinskom teritoriju i praćenje dinamike regionalnih zbivanja. Također, ruska obavještajna služba nastojala je integrirati svoje članove ili simpatizere u republičku vladu, lokalnu upravu, zakonodavstvo i civilno

društvo. Ne treba podcijeniti ni ulogu koju je imala Crnomorska flota, koja je početkom 2014. godine brojila oko 12 000 vojnika (uključujući oko 3 000 marinaca) stacioniranih uglavnom na Krimu. Za njihovo održavanje izgrađena je potrebna infrastruktura (vojarne, brodogradilišta, škole i sveučilišta). Osim toga, ubrzo su se ruski vojnici i časnici zblížili s krimskim stanovništvom i s njima osnovali obitelj pa tako činjenica da je postojala baza ljudi bliskih floti, bio još jedan značajan čimbenik koji je pridonio uspjehu aneksije poluotoka Krima. Nevladine su udruge njegovale antiukrajinska raspoloženja u civilnom društvu i promovirali ideju da se Krim treba „vratiti” Rusiji te su blisko surađivali s ruskim obavještajnim službama, ruskom vojskom i lokalnim kriminalnim skupinama (Kushnir, 2017).

Još jedan element u proruskim mreži činili su ruski masovni mediji. Tako su mediji u ruskom vlasništvu, tradicionalno bilježili visoku gledanost i čitanost te im je dodijeljeno pravo emitiranja ili distribucije materijala bez cenzure na prostoru Krima. Glavni im je zadatak bio diskreditirati Ukrajinu kao suverenu državu i potkopati njezine europske i transatlantske aspiracije. Isto tako, njegovali su proruska raspoloženja među društvom i gajili nostalgiju za sovjetskim vremenima, dok su novi mediji (društvene mreže i blogovi) težili istim ciljevima, ali su se fokusirali na mlađe generacije. Nadalje, još jedan važan element činila je Ruska pravoslavna crkva, koja je redovito organizirala prosvjede protiv pristajanja brodova NATO-a u Sevastopolj ili protiv ideje ukrajinske suradnje sa Zapadom. Također je svećenstvo poticalo ljude da dijele rusku perspektivu u bilo kojem političkom sporu pa je tako Rusija prikazana kao „snaga dobra u svijetu grijeha”, a i patrijarh Ćiril je doživljavao Krim kao jednu od glavnih točaka „Svete Rusije” i „Ruskog svijeta” (Kushnir, 2017).

11. 2. Euromajdanski prosvjed

Korijeni Euromajdanskog sukoba mogu se pronaći u širenju utjecaja zapadnih sila prema istočnoj Europi, Finskoj, Baltiku i Ukrajini. Na Ukrajinu je Europska unija svakako gledala blagonaklono kako bi osigurala daljnju suradnju. Tijekom postsovjetske ere rasla je njihova međusobna trgovina, odnosno jedna trećinu cjelokupne ukrajinske vanjske trgovine 2012. godine bila je s Europskom unijom (jedna trećina trgovine otpadala je na Rusiju). Te su godine obje strane najavile svoje namjere potpisivanja sporazuma o pridruživanju Ukrajine Europskoj uniji. Također je trebalo uspostaviti područje slobodne trgovine između uključenih strana. No, unatoč dijalogu i redovitim sastancima čelnika budućih suradnika, 21. studenoga

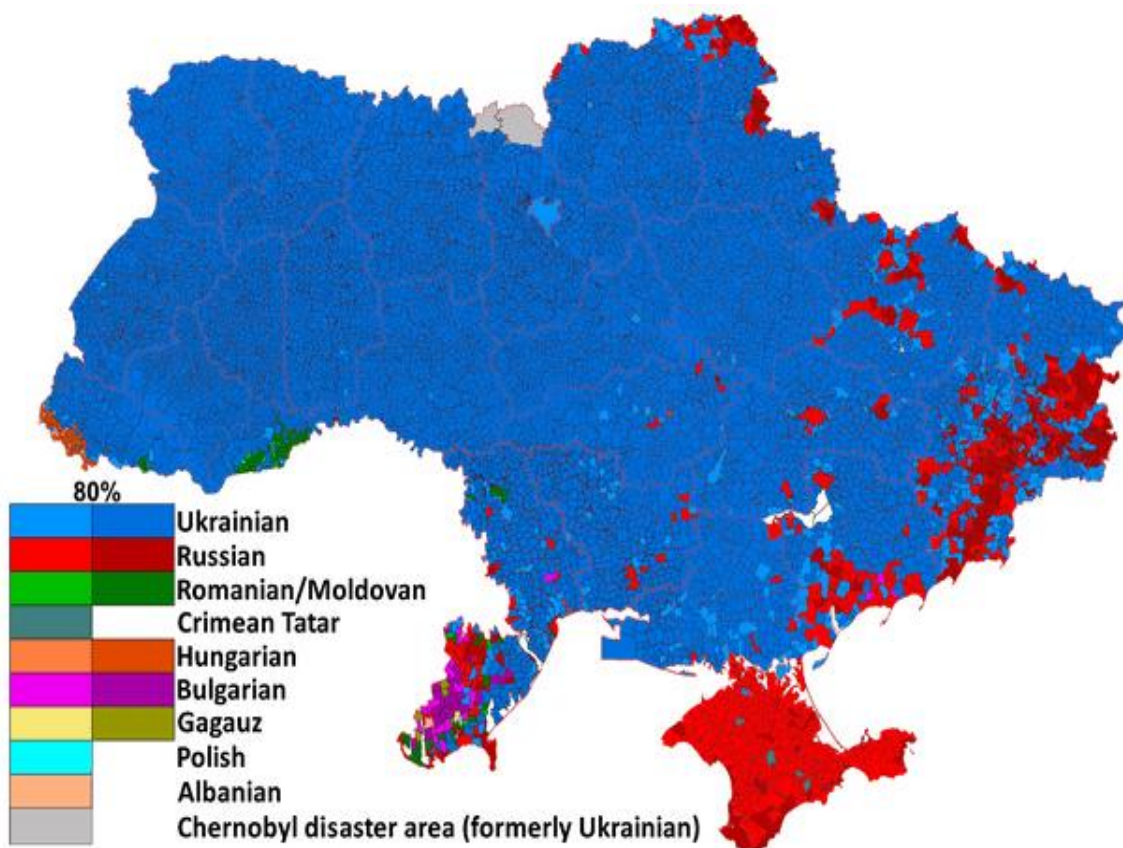
2012. godine, potpisivanje sporazuma neočekivano je odgodila Vrhovna Rada zbog zabrinutosti oko puštanja bivše premijerke Julije Timošenko iz pritvora, kako je zapravo zahtijevala Europska unija (Ceterski, 2017).

Europska unija je zahtijevala da se politički čelnici neuspjele Narančaste revolucije prebace na teritorij Europske unije iz „medicinskih razloga”, čime bi se zapravo okončalo njihovo zatočeništvo. Bila je to velika odluka jer u očima Rusije, proruskog ukrajinskog stanovništva te drugih stranaka, oslobađanje političkih zatvorenika, a čiju je krivnju dokazalo ukrajinsko pravosuđe, najvjerojatnije bi rezultiralo političkim samoubojstvom Janukovičeve vlade. U isto vrijeme, Rusija je Ukrajini izložila ponudu u smislu novog partnerstva između zemalja Zajednice neovisnih država i nudeći bolju financijsku ponudu (Ceterski, 2017). Europska pučka stranka je dijelila mišljenje Europskog parlamenta i Europske unije i inzistirala da sporazum o pridruživanju Ukrajine i Europske unije ne bi trebao biti potpisan i ratificiran sve dok je opozicija u zatvoru i ne može sudjelovati na predstojećim parlamentarnim izborima. Tako je Europska pučka stranka od ukrajinske vlade tražila da nadolazeći parlamentarni izbori budu u skladu s međunarodnim standardima, uz puno sudjelovanje političke opozicije na čelu s Julijom Timošenko (URL17)

Nadalje, ukrajinska vlada je 21. studenoga 2013. godine objavila odluku o obustavi potpisivanja sporazuma o pridruživanju s Europskom unijom. Ova odluka ukrajinske vlade bila je donesena zbog sigurnosnih razloga, kao i potrebe za poboljšanjem trgovine s Rusijom i zemljama Zajednice neovisnih država, a koja je bila u silaznoj putanji. Ovaj preokret u suradnji Ukrajine i Europske unije nastao je zbog unutarnje situacije, ali i sve većeg pritiska Rusije. Zapravo, temeljni zadatak predsjednika Viktora Janukoviča bio je stabilizirati sve težu gospodarsku situaciju u Ukrajini. Od sredine 2012. godine ukrajinsko gospodarstvo bilo je u sve dubljoj krizi, a to potvrđuje kontinuirani pad BDP-a, industrijske proizvodnje i investicija te smanjenje izvoza. U tu svrhu bilo je potrebno osigurati stalan pristup ukrajinske robe ruskom tržištu i jamčiti vanjsku financijsku potporu. No, unatoč pritiscima zemalja članica Europske unije, problem Julije Timošenko ostao je neriješen jer ukrajinska vlada nije puno ostvarila u rješavanju tog slučaja te se zapravo činilo da nije imala namjeru pustiti bivšu premijerku, čak ni na liječenje u Njemačku. Ova odluka o odustajanju Viktora Janukoviča od potpisivanja sporazuma s Europskom unijom izazvala je najveće javne prosvjede u Ukrajini od 2004. godine (UR18). Tako je u veljači 2014. godine započeo masovni Euromajdanski prosvjed (Shahi, 2022).

Nakon stjecanja neovisnosti 1991. godine, Ukrajina je imala nekoliko različitih regija i etničkih manjina, od kojih je najbrojnija ruska etnička manjina, a zapravo jedino na poluotoku

Krimu većinu stanovništva čine Rusi. Međutim, postoji očita razlika u koncentraciji etničkih manjina na cijelom teritoriju Ukrajine, budući da je ruska manjina uglavnom smještena u istočnim i južnim područjima. Ta je etnička podjela došla do izražaja tijekom Euromajdanskog prosvjeda. Tamo gdje prevladavaju etnički Ukrajinci, veća je prisutnost ljudi koji podupiru prozapadne kandidate na predsjedničkim izborima, imaju snažna proeuropska stajališta, teže političkoj autonomiji te se javlja odbijanje ruskog utjecaja. Nasuprot njima, tamo gdje je smješteno pretežno rusko stanovništvo i ukrajinsko stanovništvo kojem je materinji ruski jezik (Slika 8), prevladava suprotna situacija, jer se tamo javljaju proruski narativi, antieuropska stajališta i težnje za bliskijom suradnjom i povezanošću s Ruskom Federacijom (URL19).

Slika 8. *Struktura govornika pojedinog jezika (kao materinjeg) prema popisu iz 2001. godine* (tamno plava boja – ukrajinski jezik; crvena boja – ruski jezik; zelena boja – rumunjski/moldavski jezik; tirkizna boja – krimsko-tatarski jezik; narančasta boja – mađarski jezik; ljubičasta boja – bugarski jezik; žuta boja – gagauski jezik; svjetlo plava boja – poljski jezik; ružičasta boja – albanski jezik; siva boja – područje Černobila)

Izvor: URL20

Mnogi u Ukrajini su protumačili ovo odbijanje bližih gospodarskih veza s Europskom unijom kao prikriveno obećanje konačne integracije s Rusijom (Shahi, 2022). Zapadno orijentirani prosvjednici zahtijevali su ostavku predsjednika Viktora Janukoviča. Nadalje, Vladimir Putin ponudio je Ukrajini dodatne gospodarske olakšice i to u obliku nižih cijena plina i otplate dugovanja. Dana 18. veljače dolazi do eskalacije sukoba s do tada najvećim brojem poginulih (što civila, što pripadnika policije), a oko 25 000 prosvjednika ostalo je zarobljeno na Majdanu (kijevskom Trgu neovisnosti). Dva dana kasnije dolazi do vrhunca nasilja i stižu vijesti o smrti velikog broja osoba (čak više od 120 ljudi), a 21. veljače Janukovič potpisuje sporazum s vođama opozicije pa se val nasilja u nekoj mjeri suzbija, no već se sljedećeg dana pojavljuje na televiziji nazivajući stanje u zemlji državnim udarom (Đipalo, 2014: 77). Predsjednik Janukovič je svrgnut s vlasti i bježi u Rusiju, što je izazvalo negodovanje rusofonog stanovništva istočne i južne Ukrajine, posebno na području Donbasa i poluotoka Krima (Ceterski, 2017). Dana 22. veljače, Ukrajinski parlament imenovao je Oleksandra Turčinova privremenim predsjednikom Ukrajine te raspisao predsjedničke izbore za 25. svibnja (Đipalo, 2014: 77).

Na Krimu se odvijao prosvjed kao reakcija na onaj Euromajdanski koji su podržale zapadne zemlje te je to je otvorilo put ruskoj intervenciji (Shahi, 2022). Parlament Autonome Republike Krim sazvaio je izvanredni sastanak 21. veljače 2014. godine, jedan dan nakon svrgavanja Janukoviča. S obzirom na to da je rusofono stanovništvo na Krimu podržavalo Viktora Janukoviča i njegovu Partiju regija te da su bili i protiv Euromajdanskog prosvjeda i pridruživanju Ukrajine s Europskom unijom pa je bilo za očekivati da će se na Krimu ponovo javiti separatističke težnje. Krenuvši od Sevastopolja, antiukrajinske demonstracije proširile su se cijelim poluotokom, a prosvjednici su napali one proukrajinske u Simferopolju te lokalne vladine institucije (Ceterski, 2017). Vladimir Putin je nemire koji su nastali tijekom Euromajdanskog prosvjeda te koji su u konačnici Viktora Janukoviča svrgnuli s vlasti, interpretirao kao „fašistički udar kojeg je podržao Zapad i koji je ugrozio etničku rusku većinu na poluotoku Krimu”. Zapadni su čelnici tu tvrdnju odbacili kao neutemeljenu propagandu, a Putin je naredio tajnu vojnu operaciju s ciljem aneksije poluotoka Krima (URL21). Također, Euromajdanski prosvjed potaknuo je separatizam u republikama Donjeck i Lugansk, odnosno u Donbas regiji koji se zaoštrio zbog rata 2022. godine (Makio i Fuccille, 2023).

11. 3. Rusko pripajanje Krima

Rusija je potkraj veljače 2014. godine započela već pripremanu vojnu operaciju s ciljem okupacije poluotoka Krima. Vojni desant su izvršile posebne snage središnje obavještajne službe, čečenski bataljun, uz sudjelovanje ruske paravojske te prethodno mobiliziranih „snaga lokalne samoobrane“ (ruski vojnici bez znakova državne pripadnosti i uniformi), a okupacija je završena u ožujku 2014. godine (Paščenko, 2020: 26). Navedeni izvršitelji vojne akcije brzo su zauzeli strateški važnu Perekopsku prevlaku, blokirali ili prekinuli većinu kopnenih, pomorskih i zračnih veza između Krima i ostatka Ukrajine, zauzeli pomorske i zračne luke, radiopostaje i TV-postaje, blokirali i zauzeli sve kapacitete ukrajinske vojske i mornarice te konfiscirali skoro sve zalihe oružja i streljiva. Također su pomagali i štitili protuzakonite radnje ruskih separatista i tako omogućili odvajanje Krima od Republike Ukrajine. Za okupacije ruski operativni stožer, koji je vjerojatno bio smješten u Rostovu, raspolagao je na Krimu s oko 30 000 vojnika. Snage koje su sudjelovale u ovoj operaciji bile su puno bolje organizirane, obučene i opremljene nego ruske jedinice angažirane u ratu s Gruzijom 2008. godine (Bebler, 2015).

Ukrajinske sigurnosne službe potpuno su propustile otkriti ruske pripreme, upozoriti ukrajinske vlasti i poduzeti mjere predostrožnosti. Ukrajinska vojska smještena na Krimu nije dobila zapovijed za pružanje otpora pa je stoga svih 190 vojnih objekata i skoro sve oružje bilo predano. Tako je oko 22 000 ukrajinskih vojnika kapituliralo bez ispaljenog metka, čak ih je većina promijenila lojalnost. Također, ruska je vojska bez pružanja otpora zaplijenila veći dio ukrajinske mornarice, a ukrajinski zapovjednici nisu ni pokušali isploviti prema ukrajinskim kopnenim lukama. Osoblje krimske policije ili nije djelovalo ili je surađivalo s ruskim specijalnim snagama i krimskim separatistima (Bebler, 2015).

Dana 17. ožujka 2014. godine, Autonomna Republika Krim provela je nelegitimni referendum o promjeni političkog statusa Krima, a rezultati su bili većinom u korist ponovnog pridruživanja Rusiji (Ceterski, 2017). Referendum je navodno prošao mirno, ali nije bio u skladu s demokratskim standardima. Glasački listić je sadržavao samo dva pitanja i samo jedan pozitivan odgovor smatrao se valjanim:

1. Podržavate li uključivanje Krima u Rusku Federaciju kao federalnog subjekta?
2. Podržavate li obnovu Ustava Republike Krim iz 1992. godine i statusa Krima kao dijela Ukrajine?

Ovaj referendum održan je u neregularnim uvjetima ruske vojne okupacije, a prisutnost naoružanih ruskih jedinica na javnim mjestima svakako je djelovala zastrašujuće na one koji

su se protivili odcjepljenju Krima. Prema podacima krimskih vlasti, 81,36 % birača je glasovalo na referendumu, a 96,77 % od njih glasalo je za odvajanje Krima od Ukrajine i ujedinjenje s Ruskom Federacijom. Međutim, službene brojke o sudjelovanju birača i o postotku onih koji su glasali za ujedinjenje, nisu mogli provjeriti nepristrani međunarodni promatrači te su ti postotci vjerojatno bili „napuhani” kako bi se legitimiziralo pripajanje Krima Ruskoj Federaciji. Također, većina krimsko-tatarskog stanovništva bojkotiralo je referendum, dok je velik broj ukrajinskog stanovništva vjerojatno emigrirao prije glasovanja, bilo suzdržano ili glasovalo protiv odcjepljenja. Ukrajinske vlasti nisu priznale zakonitost referenduma, kao i njegov ishod, a to mišljenje je dijelilo i Vijeće Europe te niz država članica Europske unije i NATO-a (Bebler, 2015). Bez obzira na istinitost brojki, važno je uzeti u obzir djelovanje dugogodišnje političke propagande nadodane nezadovoljstvu većeg dijela lokalnog stanovništva u odnosu na sve asertivniju politiku ukrajinizacije (Makio i Fuccille, 2023).

Aneksija Krima ohrabrila je rusofono separatističko stanovništvo u istočnoj i južnoj Ukrajini, koje se očito nadalo da će Rusija u njihovim područjima ponoviti isti scenarij kao i s poluotokom Krimom. U travnju 2014. godine, u mnogim ukrajinskim gradovima dogodili su se masovni nemiri, antiukrajinske demonstracije, rušenje ukrajinskih državnih simbola i isticanje ruskih državnih zastava, provale i zauzimanje brojnih službenih zgrada. Pretpostavlja se da su brojni Rusi s Krima također sudjelovali u tim događajima (Bebler, 2015).

Dana 18. ožujka 2014. godine Krim je proglasio neovisnost i odmah potpisao nacrt Ugovora o ulasku Krima i Sevastopolja u sustav Ruske Federacije kao 84. i 85. administrativne jedinice (Ceterski, 2017). Isti dan je Autonomna Republika Krim uključena u Ruski južni vojni okrug kao dva različita pravna teritorija: novoosnovani Krimski federalni okrug (28. srpnja 2016. godine je ukinut te spojen s Južnim federalnim okrugom) i Federalni grad Sevastopolj (status koji imaju samo Moskva i Sankt Peterburg) (Sherr, 2019). Dana 21. ožujka predsjednik Vladimir Putin potpisao je konačnu inačicu Ugovora, čime je pripajanje poluotoka Krima Ruskoj Federaciji postalo stvarnost (Ceterski, 2017).

U svojem uvodnom govoru na sjednici ruskog parlamenta 18. ožujka 2014. godine predsjednik Vladimir Putin jasno je iznio geopolitičko obrazloženje za aneksiju Krima. Prisutnost NATO-a u neposrednoj blizini južnih ruskih granica, „izravno pred ruskim domom”, „na povijesnim teritorijima Rusije” ostaje krajnje neprihvatljiva za predsjednika Putina i ruske čelnike. Mogućnost pridruživanja Ukrajine te uključivanje Krima i Sevastopolja u NATO, Putin je vidio kao prijetnju za sigurnost južne Rusije, a upravo takvu situaciju je zaustavila aneksija poluotoka Krima (Bebler, 2015).

Bez vojnih gubitka, Rusija je zauzela strateški najvažniji dio Ukrajine, odakle može osigurati trajnu bazu ruske mornarice u Sevastopolju i samim time kontrolirati gotovo cijelu površinu Crnog mora. Također, aneksijom poluotoka Krima, Rusija može vršiti pritisak na kijevsku vladu i tako utjecati na političku budućnost Ukrajine. Postoje brojni razlozi zbog kojih je Rusija anektirala Krim, ali jedan od najvažnijih je ruska Crnomorska flota koja nije imala prikladan alternativni smještaj osim onog u Sevastopolju. Način na koji je došlo do aneksije Krima, pri čemu su trupe smještene u ruskim bazama okružile ukrajinske vojne baze i natjerale ukrajinske vojnike da napuste Krim, upućuje na prisustvo administrativne, logističke, materijalne te snažne vojne podrške Rusije (Jović-Lazić i Lađevac, 2018: 35).

12. Stanje na Krimskom poluotoku nakon aneksije

Problem koji se pojavio aneksijom poluotoka Krima znatno je definirao odnose između Rusije i NATO-a, koji su tada bili na najnižoj razini od završetka Hladnog rata. NATO je pojačao svoja djelovanja u smislu realizacije velikog broja vojnih vježbi u baltičkoj i crnomorskoj regiji. Rusija je pak pojačala vojnu infrastrukturu na svojim zapadnim granicama te dodatno militarizirala Krim izgradnjom najsuvremenijih sistema naoružanja i vojne opreme (Milosavljević i dr., 2017: 46).

Opskrba vodom kroz Dnjeparski kanal prekinuta je sjeverno od Krima u ožujku 2014. godine, što je dovelo do ozbiljne nestašice vode u regiji. Kako bi djelomično nadoknadila ovu nestašicu vode, Rusija je u protok pustila nove cjevovode i iskopala duboke bunare na istočnom Krimu. Kijev je također prekinuo opskrbu hranom, industrijskim proizvodima i strujom te zaustavio željeznički i autobusni promet koje povezuju Krimsku regiju s ostatkom Ukrajine. Državna tvrtka *Chernemorneftegaz*¹², kao i druge tvrtke u državnom vlasništvu bile su registrirane kao ruske državne tvrtke, dok su privatne tvrtke ili propale ili su se morale registrirati prema ruskom zakonu. Iako se učinci sankcija na rusko gospodarstvo razlikuju po sektorima, jasno je da su sankcije SAD-a i Europske unije dodatno izolirale poluotok Krim i njegovo stanovništvo od Ukrajine i Zapada. Posebno je uništen turistički sektor, dok su zapadni investitori i tvrtke, uključujući Visa Inc. i Mastercard Inc., zaustavili svoje poslovanje u regiji (Hughes i Sasse, 2016).

Nad tatarskim stanovništvom je primijenjen sustav represije i kontrole pa je tako njihovim najistaknutijim čelnicima Mustafi Džemilevu i Refatu Čubarovu, zabranjen pristup Krimu na pet godina, a glavna politička organizacija Krimskih Tatara (Mejlis) proglašena je ilegalnom. Procjenjuje se da je 10 000 krimskih Tatara napustilo domovinu i sada uglavnom žive u zapadnoj Ukrajini i Kijevu (Hughes i Sasse, 2016). Ukrajinske i krimsko-tatarske stranke i organizacije općenito su bile ukinute ili ograničene u svojoj djelatnosti, a neki od njihovih lokalnih predstavnika i aktivista bili su izloženi nasilju, prijetnjama nasiljem, pritvorom ili pak protjerivanju s Krima (Katchanovski, 2015).

Već je početkom kolovoza 2016. godine, sigurnosna služba Ruske Federacije objavila da je spriječila pokušaj terorističkih operacija na Krimu i uhitila nekoliko pripadnika ukrajinskih sigurnosnih snaga. Rusija je direktno optužila Ukrajinu za planiranje terorističkog

¹² Ogranak ukrajinske državne naftne i plinske tvrtke *Naftogaz* na Krimskom poluotoku. Konfisciran od strane krimskog parlamenta 18. ožujka 2014. godine i otada je pod nadzorom ruske vlade. Ova kompanija posjeduje naftne platforme na zapadnoj obali Krima te Azovskom moru (URL22).

čina na Krimu, što je Ukrajina to opovrgnula. Rusija je razmatrala niz akcija kao odgovor: od razmatranja da prekine diplomatske odnose s Ukrajinom (do čega nije došlo), do dodatne militarizacije Krima i postavljanja najnovijih proturaketnih sustava, pojačavanja i mobiliziranja postojećih snaga na poluotoku pa sve do provođenja vojnih pothvata velikih razmjera. Ukrajina je odgovorila pojačanom spremnošću vojnih postrojbi u Hersonskoj oblasti te mobiliziranjem dodatnih vojnih postrojbi na krimskoj granici i na istoku, prema Donjeckoj i Luganskoj oblasti te su zapravo ove aktivnosti dodatno zaoštrile političko-sigurnosnu situaciju (Milosavljević i dr., 2017: 46).

13. Reakcija međunarodne zajednice i mjere Europske unije protiv Rusije

Općenito, međunarodna zajednica je negativno reagirala na aneksiju Krima. Službeni stav Europske unije bila je osuda odluke Ruske Federacije i puna potpora ukrajinskom teritorijalnom integritetu. Dana 1. ožujka 2014. godine predstavnica Europske unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, Catherine Ashton, osudila je rusku vojnu intervenciju u Ukrajini. Dan kasnije, glavni tajnik NATO-a, Anders Fogh Rasmussen je sazvao sastanak vijeća NATO-a na kojem je iskazana osuda vojne eskalacije na Krimu te da aneksija predstavlja kršenje međunarodnog prava, odnosno Povelje UN-a, Budimpeštanskog memoranduma iz 1994. godine i Ugovora o prijateljstvu i suradnji iz 1997. godine između Rusije i Ukrajine (Ceterski, 2017).

Generalna skupština UN-a 27. ožujka 2014. godine potvrdila je odluku koja priznaje suverenitet, političku neovisnost, nedodirljivost teritorijalne cjelovitosti Ukrajine unutar njezinih međunarodno priznatih granica, a pritom i naglasila da je ruski referendum o statusu Krima nevažeći. Također, glasovanjem je skupština usvojila rezoluciju 68/262, koju je podržalo 100 zemalja, dok je bilo 11 protiv, 58 ih je ostalo suzdržano i 24 odsutno (Slika 9). Ovom rezolucijom pozvane su države, međunarodne organizacije i agencije da ne priznaju promjenu statusa Krima ili grada Sevastopolja. Europska unija, SAD i brojni predstavnici drugih država na ovoj skupštini su iznijeli tvrdnju da je održani referendum na Krimu u proturječnosti s međunarodnim pravom, kao i Poveljom Ujedinjenih naroda i Ustavom Ukrajine, ističući da neće priznati ni referendum ni nezakonitu aneksiju Krima od strane Ruske Federacije. Predstavnik Rusije je istaknuo da je referendumom došlo do ponovnog ujedinjenja Krima i Rusije, budući da je poluotok Krim dugi niz godina bio u sastavu Ruske Federacije, dijeleći povijest, kulturu i narod te da krimskom stanovništvu nisu mogli odbiti njihovo pravo na samoodređenje (URL23).

Ukrajina je razumljivo oštro osudila rusku operaciju, ističući da je nakon dva tjedna vojne okupacije, sastavni dio Ukrajine nasilno anektirala država koja se prethodno obvezala jamčiti neovisnost, suverenitet i teritorijalni integritet te zemlje u skladu s Budimpeštanskim memorandumom i koja je bila jedna od stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a. Gruzija je naglasila da podupire neovisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Ukrajine, unutar njezinih međunarodno priznatih granica te nije prihvatila krimski referendum. Također, ova situacija u Ukrajini podsjetila ih je na rusko zauzimanje gruzijske regije Abhazije 2008. godine, istaknuvši da je 20 % gruzijskog teritorija pod ruskom okupacijom. Gruzija je podržala bliže međunarodne odnose s Ukrajinom putem UN-a, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju

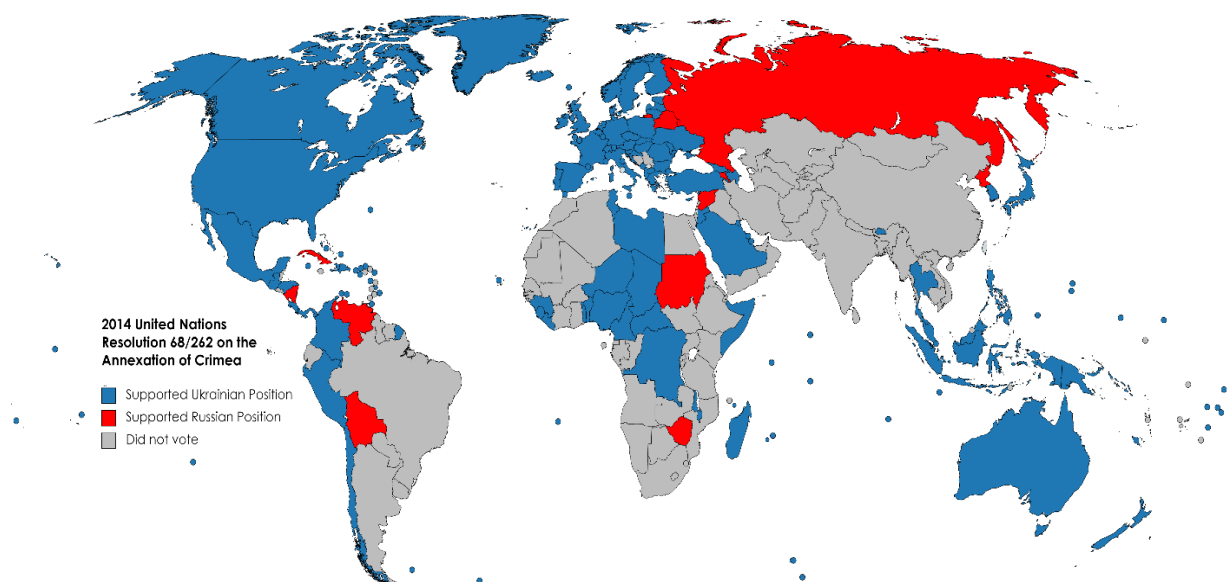
(OESS-a) i drugih globalnih organizacija. Turska je kao i Gruzija navela iste razloge zbog kojih je podržala rezoluciju, ističući potrebu osiguranja sigurnosti, dobrobiti i prava krimskih Tatara koji su bitan dio krimskog stanovništva (URL23).

Libija je podržala rezoluciju jer nije mogla zanemariti načela suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti iako je bila svjesna ruskih interesa u Ukrajini. Zelenortska Republika je glasala za rezoluciju jer se rješenje ukrajinske krize može postići samo poštovanjem Povelje UN-a, a Honduras je pozvao na poštivanje načela nemiješanja kod unutarnjih poslova bilo koje države. Azerbajdžan je glasao za rezoluciju i osudio ekstremizam, radikalizam i separatizam te naglasio da su načela suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i nepovredivosti međunarodno priznatih granica, osnovni temelj međunarodnih odnosa i međunarodnog pravnog poretka. Moldavija je naglasila da krimski referendum nije bio legalan jer je u suprotnosti s Ustavom Ukrajine i međunarodnim pravom te je kao država s neriješenim, dugotrajnim separatističkim sukobom podržala rezoluciju. Peru, Tajland, Katar i Čile podržali su rezoluciju jer je mirno rješavanje sporova ključno za postizanje mira i sigurnosti te su potaknuli sve strane na suradnju u rješavanju situacije u Ukrajini. Singapur i Guatemala su podržali rezoluciju jer se protive aneksiji bilo kojeg teritorija. Cipar je glasao za rezoluciju jer je važno poštovati suverenitet, teritorijalni integritet i neovisnost svih država, uključujući Ukrajinu. Cipar je imao bliske diplomatske odnose i s Ukrajinom i Ruskom Federacijom te je pozvao ukrajinske vlasti da osiguraju zaštitu prava ljudi svih etničkih skupina i istraže sve činove nasilja, a od Rusije su tražili da se posvete pronalasku diplomatskog rješenja i ublaže napetosti (URL23).

Rezultati ovog glasovanja su pokazali znatnu diplomatsku izolaciju Ruske Federacije, odnosno podršku su joj izrazile samo države poput Sjevernog Sudana, Sirije, Zimbabvea, Sjeverne Koreje, Venezuele, Kube, Nikaragve i Bolivije. Među bivšim članicama Sovjetskog Saveza, samo su države koje ovise o Rusiji (Armenija i Bjelorusija), glasovale u korist Rusije (Bebler, 2015). Sjeverna Koreja je krizu u Ukrajini pripisala uplitanju SAD-a i drugih zapadnih zemalja te se ponovno ujedinjenje Krima s Ruskom Federacijom provelo putem legitimnog referenduma, napomenuvši da su glasovali protiv rezolucije zbog pokušaja svrgavanja legitimne vlade i poštuju pravo Krimljana na samoodređenje. Venezuela je glasala protiv rezolucije jer se protivi promjenama u Ukrajini gdje je svrgnut demokratski izabrani predsjednik. Također, Bolivija nije prihvatila promjenu režima u Ukrajini rušenjem demokratski izabrane vlade te je glasovala protiv rezolucije kako bi pokazala neslaganje s politikom velikih sila koje primjenjuju dvostruke standarde i prijete globalnoj sigurnosti. Kuba je istaknula važnost prava na samoodređenje i da neće prihvatiti novu vlast u Ukrajini

jer je preuzela vlast putem nasilja. Nikaragva i Kuba su se protivile nametnutim sankcijama Rusiji te dvostrukim standardima zapadnih država i SAD-a koji krše međunarodno pravo i ugrožavaju suverenitet drugih država, istaknuvši da svaki pokušaj širenja NATO-a predstavlja prijetnju svjetskom miru i stabilnosti u regiji (URL23).

Alžir, Argentina i Bocvana su bile suzdržane. Također, Paragvaj je bio suzdržan jer je izravan i otvoren dijalog najbolji način za rješavanje nastalog sukoba. Ekvador je istaknuo da krimski referendum ne bi trebao predstavljati temelj bilo kakve promjene u državi, odbacujući promjenu režima i nametnutih sankcija bez pozivanja na Povelju UN-a. Jamajka je bila suzdržana jer se zbog nastale situacije u Ukrajini od međunarodne zajednice zahtijeva da djeluje ujednačeno. Kazahstan se zalagao za suverenu, stabilnu i neovisnu Ukrajinu te je njezin gospodarski oporavak preduvjet za rješanje situacije. Vijetnam se pozvao na mirno rješavanje situacije u Ukrajini, dok su Egipat i Salvador istaknuli da je diplomacija najbolji način za rješavanje krize te da rezolucija 68/262 ne pridonosi mirnom rješavanju spora. Urugvaj je bio suzdržan i istaknuo da je promicanje demokratskih načela odgovornost svih dionika u Ukrajini, a sukob bi se trebao riješiti putem dijaloga. Kina je naglasila da bi se sve strane trebale suzdržati od postupaka koje bi mogle pogoršati situaciju i diplomatskim putem riješiti situaciju te da bi akcije UN-a trebale utjecati na smirenje napetosti i političko rješenje. Brazil je izrazio duboko žaljenje zbog smrti u Kijevu te istaknuo da se Povelja UN-a i međunarodno pravo mora poštivati u svim okolnostima, pozivajući sve strane na uspostavljanje dijaloga i uspostavljanje mira (URL23).

Slika 9. Glasovanje UN-a o rezoluciji 68/262 (2014. godina) (plava boja – države koje su podržale rezoluciju; crvena boja – države koje nisu podržale rezoluciju; siva boja – države koje su bile suzdržane ili odsutne)

Izvor: URL24

Ministri vanjskih poslova zemalja članica NATO-a, 1. travnja 2014. godine osudili su aneksiju Krima i kvalificirali je kao ilegalnu i nelegitimnu. Također su odobrili niz mjera koje negativno utječu na bilateralne odnose NATO-a i Rusije. Dana 5. rujna 2014. godine čelnici NATO-a na kongresu u Walesu zatražili su od Ruske Federacije da „poništi” aneksiju Krima te su proglasili obustavu suradnje s Rusijom. Također, ministri su odlučili pomoći Ukrajini u savjetodavnom pogledu, podržati njezine obrambene reforme i ojačati kolektivnu obranu NATO-a putem slanja svojih sredstava unutar područja Sjevernoatlantskog sporazuma koji se nalazi u blizini Ukrajine i Rusije (Bebler, 2015).

Aneksija poluotoka Krima i njegove posljedice imali su niz drugih negativnih učinaka na globalnoj razini. Bitno kršenje Budimpeštanskog memoranduma iz 1994. godine svakako nije pogodovalo sprečavanju širenja nuklearnog oružja (Bebler, 2015). Budući da je Rusija anektirala Krim, time je izravno prekršila Budimpeštanski memorandum sklopljen 1994. godine. Tim memorandumom su se Rusija, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo obvezali da neće ugrožavati nezavisnost i teritorijalni integritet postojećih granica Ukrajine uporabom sile. Zauzvrat se Ukrajina odrekla svojega nuklearnog arsenala kojeg je naslijedila nakon raspada SSSR-a te koji je tada bio treći najveći svjetski nuklearni arsenal. Zbog vojne agresije u Ukrajini, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo ponudili su financijsku pomoć, vojnu opremu te su uveli strože sankcije Rusiji, ali su nisu izravno intervenirali, ponajprije zbog straha od uvlačenja u rat s Rusijom. Ovakva ograničena reakcija ispunjava obveze SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva prema Budimpeštanskom memorandumu, ali dojam je da se Ukrajina samostalno branila od Rusije koja posjeduje vojnu i nuklearnu nadmoć (URL25). Došlo je i do pojačanog osjećaja nesigurnosti u državama koje graniče s Ruskom Federacijom, posebno onih čije stanovništvo sačinjava i ruska manjina (Bebler, 2015).

S obzirom na to da su zapadne države pripajanje Krima percipirali kao aneksiju dijela teritorija Ukrajine od strane Ruske Federacije, a koja nema međunarodno-pravnu utemeljenost, ova činjenica je bila povod većini zapadnih država kako bi uveli političke, gospodarske i diplomatske sankcije Rusiji. Zbog takvih odluka, Rusija je odgovorila na identičan način, odnosno uvela je vlastite sankcije velikom broju zapadnih država (Milosavljević i dr., 2017). Rusija je zbog uvedenih oštrih sankcija, pretrpjela gubitak od približno 8 % BDP-a te je izbačena iz skupine G-8, koja se zatim ponovno vratila na svoje izvorne članice kao G-7 (Makio i Fuccille, 2023).

Europska unija je od ožujka 2014. godine postupno donosila mjere ograničavanja protiv Rusije, najprije zbog aneksije Krima 2014. godine, odluke o priznavanju regija Donjeck i Lugansk kao neovisnih entiteta te zbog vojne agresije u Ukrajini 2022. godine. U

srpnju i rujnu 2014. godine Europska unija uvodi ekonomske sankcije usmjerene na razmjenu s Rusijom u pojedinim gospodarskim sektorima te su se ove sankcije produžile do 31. srpnja 2016. godine. Od 2016. godine ekonomske sankcije su uzastopno bile produljivane za šest mjeseci, a fokusirale su se na financijski, trgovinski, energetski, prometni, tehnološki i obrambeni sektor (Lončar, 2022: 14).

Europsko vijeće uvelo je mjere ograničavanja kao odgovor na odluku Ruske Federacije o priznavanju područja ukrajinskih regija Donjecka i Luganska kao neovisnih entiteta i na naknadnu odluku o slanju ruskih postrojbi u te regije. Ove mjere uključuju: zabranu uvoza robe, ograničenja trgovine i ulaganja povezanih s određenim gospodarskim sektorima, zabranu pružanja turističkih usluga i zabranu izvoza određene robe i tehnologije, a one su na snazi do veljače 2023. godine. Cilj tih mjera je, ponajprije onih iz 2022. godine, da se oslabi ruska sposobnost kod financiranja rata te da se nanese gospodarska i politička šteta ruskoj političkoj eliti. Mjere uključuju sankcije pojedincima i subjektima, gospodarske sankcije, ograničenja za medije i diplomatske mjere te ograničenja gospodarskih odnosa u Donjeckoj i Luganskoj regiji koje nisu pod kontrolom ukrajinske vlade te ograničenja gospodarskih odnosa s poluotokom Krimom i Sevastopoljem. Europska unija je uvela sankcije i Bjelorusiji zbog njezinog sudjelovanja u invaziji na Ukrajinu (Lončar, 2022: 14-15).

Europska unija je do danas donijela ukupno 13 paketa sankcija kao odgovor na vojni napad Rusije na Ukrajinu. Ovi paketi sankcija usmjereni su na daljnje ograničavanje Rusije u pristupu vojnim tehnologijama kao što su bespilotne letjelice, projektili, protuzračni raketni sustavi, vojna vozila i ostala vojna oprema, a i porastao je broj sankcioniranih poduzeća i pojedinaca koji su uključeni u vojne napore Rusije. Sankcije Europske unije značajno su utjecale na ruske prihode iz inozemstva te su prekinule ruske opskrbe veze i ograničile dobivanje pristupa tehnologija sa Zapada. Sankcije su usmjerene i protiv država koje dostavljaju naoružanje Rusiji, točnije protiv Sjeverne Koreje, ali i nekoliko bjeloruskih tvrtki i pojedinaca. Potpuna provedba ovih sankcija je važna kako bi se Rusiji uskratili ostvareni prihodi, proizvodi i tehnologija koja joj je potrebna za nastavak rata u Ukrajini. Također, Europska komisija će nastaviti u podupiranju država članica kako bi osigurale učinkovitu provedbu donesenih mjera, kao i blisku suradnju s trećim zemljama u borbi protiv zaobilaženja sankcija (URL26).

Krajnji cilj uvedenih paketa sankcija je da se nanese značajna ekonomska šteta sankcioniranoj zemlji, što zapravo dovodi do rasta nezadovoljstva stanovništva te bi zbog toga vlada trebala promijeniti svoje ponašanje. Ako gospodarstvo dovoljno oslabi, javni prihodi se

smanjuju, a tada se povećava potrošnja države kako bi se ublažile socijalne napetosti povezane s gospodarskim padom. Kako bi sankcije postigle željeno opadanje gospodarstva sankcionirane države, moraju biti ispunjeni brojni uvjeti. Sankcije moraju biti usklađene s veličinom gospodarstva koje je sankcionirano, odnosno što je zemlja manja, to je više ovisna o uvozu i izvozu. Međutim, Rusija posjeduje veliko domaće tržište pa je stoga manje ovisna o vanjskoj trgovini. Nadalje, što je veći broj zemalja koje će uvesti sankcije, može se i očekivati veća ekonomska šteta u sankcioniranoj zemlji. S jedne strane, Rusiji su mnoge zemlje uvele sankcije: Europska unija, UK, SAD, Kanada, Japan, Južna Koreja, Australija i Novi Zeland pa čak i Švicarska. S druge strane, Kina, Indija, Turska, Iran, države bivšeg Sovjetskog Saveza, ali i brojne zemlje u razvoju nisu uvele sankcije, čime se ograničava njihova učinkovitost. Ovdje se javlja problem jer većina tih zemalja Rusiji za potrebe daljnjeg ratovanja šalje oružje, streljivo i određene dijelove za vlastitu proizvodnju oružja. Također, što su stroge sankcije sveobuhvatne i brže uvedene, to je i njihova učinkovitost veća. Iako je doneseno 13 paketa sankcija od strane Europske unije, uvoz prirodnog plina je nastavljen i dalje (URL27), jer postoji velika ovisnost o uvozu prirodnog plina i nafte od strane europskih država. Primjerice, od 2020. godine Njemačka je iz Rusije dobivala oko 50 % svoje ukupne potrošnje plina, a Mađarska i Austrija također uvelike ovise o ruskim energentima (URL28).

Dana 28. veljače 2022. godine Ukrajina je podnijela zahtjev za članstvo u Europskoj uniji, dok je 23. lipnja 2022. godine, Europsko vijeće Ukrajini dodijelilo status države kandidatkinje. Na sastanku Europskog vijeća u veljači 2023. godine čelnici Europske unije su prepoznali zalaganje koje je Ukrajina uložila kod ispunjavanja ciljeva koji podržavaju njezin status države kandidatkinje u Europskoj uniji. U studenom 2023. godine Europska komisija izdala je preporuku za otvaranje pristupnih pregovora s Ukrajinom, a pristupni pregovori su službeno otvoreni u prosincu iste godine. U ožujku 2024. godine čelnici Europske unije podržali su napredak koji je Ukrajina postigla u smislu reforme uprave i pravosuđa (URL29). Dana 21. lipnja 2024. godine Europska unija pristala je na otvaranje pristupnih pregovora s Ukrajinom, a ta je odluka uslijedila nakon što je izdana preporuka za otvaranje pristupnih pregovora u prosincu 2023. godine (URL30).

14. Poluotok Krim i vojna operacija u Ukrajini

U veljači 2022. godine započela je ruska vojna operacija ili invazija na Ukrajinu koja je označila početak najsmrtonosnijeg oružanog sukoba u Europi od završetka Drugoga svjetskog rata. Nakon stalnog gomilanja vojnih snaga duž ukrajinskih granica od 2021. godine, Rusija je izvršila invaziju na teritorij susjedne Ukrajine 24. veljače 2022. godine, putem ruskih kopnenih snaga koje su napadale iz više smjerova. Prije same invazije, Rusija je uspjela mobilizirati između 150 000 i 190 000 pripadnika vojnog osoblja i 120 bataljunskih taktičkih grupa na svojoj granici s Ukrajinom, u Bjelorusiji i na području Krimskog poluotoka. Usprkos zabrinutosti međunarodne zajednice Rusija je pokrenula invaziju na Ukrajinu te je isticala da provodi „specijalnu vojnu operaciju u svrhu zaštite civilnog stanovništva i kako bi se ostvarila „demilitarizacija” i „denacifikacija” Ukrajine (URL31).

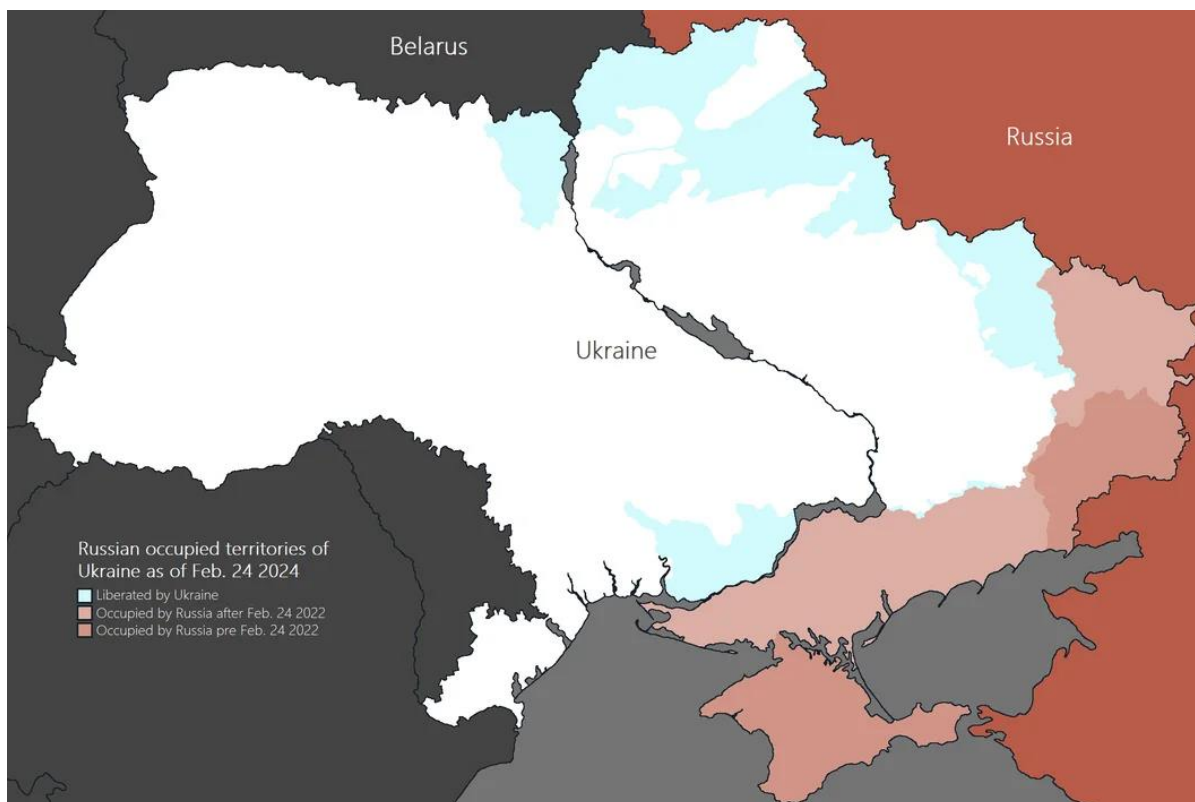
Rusija je ostvarila najviše uspjeha na jugu Ukrajine, nanoseći znatne gubitke ukrajinskim snagama u regiji te je tako grad Herson zauzet već 2. ožujka, a ubrzo su krenuli i prema Mariupolju. Rusko napredovanje na jugu bilo je uspješno jer su u vojnim akcijama bile uključene modernizirane profesionalne ruske postrojbe iz Južnog vojnog okruga koje su posjedovale bolju logističku potporu zbog željezničke mreže s prostora Krima (URL31). Nadalje, važno je spomenuti da je od 2014. godine Ruska Federacija pretvorila poluotok Krim u ogromnu vojnu bazu prepunu obrambenog oružja u slučaju približavanja neprijateljske sile, a također ovo naoružanje ograničava logističku pokretljivost neprijateljskih snaga na kopnu, zraku ili moru. Upravo poluotok Krim predstavlja razlog zašto je ruska invazija u Ukrajini imala više uspjeha na jugu nego u drugim područjima. Rusija nastavlja upotrebljavati svoje zračne i pomorske baze na Krimu u svrhu lansiranja raketnih napada i napada dronovima duboko unutar teritorija Ukrajine. Zbog toga Ukrajina ne može biti sigurna, a niti pokrenuti značajnu gospodarsku obnovu. Sve dok se Krim nalazi pod kontrolom Rusije, ona će imati kapacitet za pokretanje novih vojnih operacija u bilo kojem trenutku, a i sam geostrateški položaj poluotoka joj to i dopušta (URL32).

U drugim regijama, Rusija je sporo napredovala nastojeći okružiti gradove kao što su Sumi, Harkiv i Černihiv. Kijev je predstavljao rusku glavnu vojnu metu, gdje su ruske snage u početku napredovale sa zapadne strane grada, no ukrajinske snage su u međuvremenu odbile napad, nanoseći gubitke ruskoj vojsci. Ukrajinska vojska iskoristila je mnoge taktičke i operativne nedostatke ruskih snaga, što im je omogućilo izvođenje protunapada, a pred kraj ožujka 2022. godine ruska ofenziva na Kijev je zastala. Dana 18. travnja ukrajinski predsjednik Volodymyr Zelensky izvijestio je o novoj ruskoj ofenzivi u regiji Donbas nakon

niza ruskih raketnih napada diljem Ukrajine. Obalni grad Mariupolj, u Donjeck regiji je nakon tjedana bombardiranja i napada, zauzet 21. travnja (URL31).

Nakon zauzimanja Mariupolja, Rusija se usmjerila na zauzimanje ključnih urbanih i infrastrukturnih područja u regiji Donjeck i Lugansk. Zbog pretrpljenih gubitaka, Rusija se morala preusmjeriti na samo jedan front dok je konsolidirala kontrolu nad već osvojenim teritorijem (Harkiv, Herson i Zaporožje). Tijekom ljeta i jeseni, rusko napredovanje je zastalo te se odvijalo nekoliko napada na poluotoku Krimu od strane Ukrajinskih specijalnih snaga kojima su glavne mete bile ključne zračne baze i infrastrukture važne za opskrbu ruskih snaga na Krimu. Ovi napadi uzrokovali su destabilizaciju kontrole koju je ruska vojska imala nad regijom i prisilili Rusiju da pošalje više snaga u borbu protiv pobunjenika. Također, Ukrajina je započela pripreme za protuofenzivu putem napada preko Hersona i Krima kako bi oslabila djelovanje ruske vojske i spriječili dolazak novih snaga na prostor Hersona, uključujući napade na ključne ciljeve (zračna baza Saky i pomorska baza u Sevastopolju) i mostove koji povezuju okupirani Herson s ostatkom okupirane južne Ukrajine (URL31).

Do početka listopada 2022. godine, Ukrajinci su uspjeli potisnuti ruske snage natrag u Lugansk, ali su se na području Hersona susreli s čvrstim ruskim otporom. No, ukrajinska vojska pokazala je inovativnost izvođenjem višestrukih napada duboko u teritorij Rusije te je 8. listopada napadnut Kerčki most koji povezuje poluotok Krim i Rusiju. Dijelovi mosta su bili detonirani, a kao odgovor Rusija je lansirala više od 80 projektila i dronova na više od 20 gradova u Ukrajini. U studenom 2022. godine došlo je do ruskog povlačenja iz Hersona prema obrambenim linijama istočno od Dnjepra te su se obje strane usredotočile na obnovu snaga i vojne opreme u pripremi za proljetnu ofenzivu (URL31).

Slika 10. *Ruska kontrola na teritoriju Ukrajine (24. veljače 2024. godine)* (plava boja – oslobođeni teritorij; svijetlo smeđa – teritorij koji je okupiran prije 24. veljače 2022. godine; bež boja – teritorij koji je okupiran nakon 24. veljače 2022. godine)

Izvor: URL33

Dugo iščekivana ukrajinska protuofenziva koja je za cilj imala ponovno osvajanje teritorija pod ruskom okupacijom na prostoru južne i istočne Ukrajine započela je početkom lipnja 2023. godine, ali naišla je na jači ruski otpor. Cilj protuofenzive je bio napredovati u tri smjera: prema jugu (Orikhiv – Tokmak), jugoistoku (Velyka Novosilka) i istoku (Bahmut). Ukrajinci su stigli i do ruske linije u Herson regiji, prijeteći potencijalnim napadom koji bi natjerao povlačenje ruskih snaga, ali do toga nije došlo. No, protuofenziva je postupno napredovala osvajanjem malih gradova i potiskivanjem linija ruske obrane u južnoj Ukrajini. Neki od najvećih uspjeha ostvareni su oko Bahmuta, a Ukrajina je nastojala iskoristiti kaos koji je nastao nakon pobune ruske Wagner grupe krajem lipnja. Ali unatoč zbrci koju je uzrokovala ova pobuna, ruske snage su uspjele pokrenuti niz napada na sjeveru Ukrajine, tj. u Luganskoj i Harkivskoj oblasti, čime su uspjeli preusmjeriti fokus ukrajinskih snaga na jugu. No, Ukrajina je nastavila gađati mostove koji povezuju poluotok Krim i Rusiju, a do kraja ljeta je ostvarila napredak na južnoj fronti (Orikhiv – Tokmak) u Zaporoškoj oblasti (URL31). Oko pet mjeseci nakon početka protuofenzive, ukrajinske snage zauzele su 370 km² teritorija,

odnosno manje od polovice teritorija kojeg je Rusija zauzela početkom 2023. godine (URL34). Umjesto da se fokusiraju na jedan pravac napada gdje bi ostvarili značajniji napredak, ukrajinske vojne snage bile su podijeljene na tri fronta kako bi odvojili ruske snage pa je zapravo došlo do zastoja u protuofenzivi. Tako su u prosincu 2023. godine mediji ukrajinsku protuofenzivu okarakterizirali kao neuspjeh jer se nije zauzela značajnija količina teritorija niti ispunili zacrtani strateški ciljevi. No, ukrajinska protuofenziva nije bila potpuni neuspjeh jer je Ukrajina uspješno napadala rusku Crnomorsku flotu i vojna zapovjedna mjesta na Krimu, gdje su projektili oštetili sjedište ruske Crnomorske flote u Sevastopolju. Zbog toga je ruska mornarica premjestila veći dio svoje Crnomorske flote s Krima u rusku crnomorsku luku Novorosijsk. Tijekom rata Rusija je koristila Crnomorsku flotu kako bi spriječila Ukrajini pristup prema Crnom moru, odnosno glavnoj ruti za izvoz poljoprivrednih dobara i čelika koji čine značajan dio ukrajinskog gospodarstva. Tako su ovi napadi Ukrajini omogućili izvoz žita iz Odese te su zadržali neke plovne putove otvorenima (URL35).

Ukrajinske zračne snage su 26. prosinca 2023. godine napale veliki ruski desantni brod Novoherkassk, koji je bio usidren u krimskoj luci Feodosiji te je ovaj napad izazvao nekoliko eksplozija i požara. Rusko ministarstvo obrane priopćilo je da su u ovom napadu upotrijebljene rakete i da je ovaj brod oštećen (URL36). Idućih mjeseci Ukrajina je intenzivirala svoje napade prema poluotoku Krimu, ciljajući ruske vojne objekte u i oko Crnog mora (URL37). Ukrajinski dronovi su 14. veljače 2024. godine potopili ruski desantni brod Tsezar Kunikov, koji je također bio dio Crnomorske flote. Ovaj brod ima slične specifikacije kao i ranije potopljeni desantni brod Novoherkassk (URL38). Ukrajinske snage su 15. travnja izvele raketni napad na Krimu gdje je pogođena vojna baza u Sevastopolju (URL37).

Dana 17. veljače 2024. godine, ruska vojska je zauzela grad Avdiivku, dugogodišnje uporište Ukrajine i koji se nalazi u blizini Donjecka, dok su se ukrajinske snage povukle kako ih ruska vojska ne bi opkolila. Ovaj grad je mjesecima zahvaćen žestokim borbama, a pad Avdiivke označava i najveću teritorijalnu promjenu na bojišnici otkako su ruske trupe zauzele obližnji Bahmut u svibnju 2023. godine. Povlačenje ukrajinske vojske uzrokovano je nedostatkom streljiva jer je došlo do političkog zastoja u Kongresu SAD-a te nedostatkom proizvodnih kapaciteta u Europi jer Ukrajina uvelike ovisi o opskrbi oružjem koju im pruža SAD i drugi zapadni saveznici kako bi nastavila ratovati protiv Rusije (URL39). Nova ruska ofenziva pokrenuta je 10. svibnja u Harkivskoj oblasti na sjeveroistoku Ukrajine te je tako otvorena nova ratna fronta koja je raselila tisuće Ukrajinaca u roku od samo nekoliko dana. Također, ova je ofenziva samo povećala pritisak na brojčano nadjačane i slabije naoružane

ukrajinske snage, čije su postrojbe već rastegnute duž linije duge više od 1 000 kilometara (Slika 10) i koje čekaju odgođenu isporuku naoružanja od svojih saveznika. Ukrajina je u međuvremenu izvela napad bespilotnim letjelicama na poluotoku Krimu kako bi uzvratila za ovu ofenzivu te je ovim napadom oštećena gradska elektrana u Sevastopolju što je uzrokovalo nestanak struje u gradu (URL40). Vladimir Putin je 17. svibnja po prvi put dao izjavu vezanu za novu rusku ofenzivu tvrdeći da je trenutni plan Rusije stvaranje „sigurnosne zone” kako bi se zaustavilo ukrajinsko granatiranje ruskog grada Belgoroda te zaštitila pogranična područja i prema njemu za sada ne postoji plan za zauzimanje Harkiva koji je drugi grad po veličini u Ukrajini (URL41).

Na nastavak ukrajinske protuofenzive ali i ruskih operacija u Ukrajini vjerojatno će utjecati sposobnost svake strane da regrutira i obučava novo osoblje, ali i da provode rotaciju i rekonstrukciju vojnih jedinica nakon gubitaka. Vjeruje se da je iscrpljivanje najvjerojatniji put u budućnosti, uz prisustvo lokaliziranih ofenziva i promjena u kontroli teritorija obiju strana. Vladimir Putin i dalje poziva rusko stanovništvo da se pripremi za dugi sukob, dok dužnosnici u Ukrajini ostaju predani ponovnom osvajanju okupiranog teritorija (URL31).

15. Zaključak

Krimski poluotok ima istaknuti geografski položaj u sjevernom dijelu crnomorskog područja koji mu daje poseban geopolitički značaj. Karakterizira ga i važan geostrateški položaj, koji se može dokazati posebnim fizičko-geografskim i društveno-geografskim značajkama ali i specifičnim historijsko-geografskim razvojem. Reljef i klimatsko-vegetacijska obilježja, ali i geografski položaj poluotoka Krima, mogu se ocijeniti kao vrlo povoljni čimbenici. Kroz povijest Krim je bio u središtu mnogih ratova i sukoba te su ga naseljavali različiti narodi pa se tako i demografska slika često mijenjala. Danas na Krimu prevladava većinski rusko stanovništvo ali bitnu stavku čini i manjina Krimskih Tatara. Važno je istaknuti i da su bitan dio gospodarstva turizam i poljoprivreda te da u području Crnog mora postoje velike rezerve ugljikovodika, prije svega prirodnog plina i nafte.

Nadalje, Krim predstavlja najvažniju regiju za projekciju moći, jer tko ima kontrolu nad Krimom može utjecati i na druga područja van državnih granica. Zato i ne čudi činjenica da je tijekom povijesti imao bitnu ulogu i nametnuo se kao fiksacijski prostor za određene narode i carstva: Skite, Grke, Rimljane, Slavene, Mongole, Tatara, Osmanlije. Svi su oni u jednom trenutku upravljali poluotokom Krimom, sve do 1783. godine kada Rusija preuzima kontrolu. Kako bi se uvrstila među redove globalnih velesila i ostvarila pristup svjetskom tržištu, Rusiji je bio potreban izlaz na Crno more, zato je Moskva morala gledati prema jugu, odnosno prema Krimu. U toplim morskim lukama, pomorski promet se odvija tijekom cijele godine pa zbog toga takve luke imaju ogromnu geopolitičku i geoekonomsku važnost za onoga u čijoj se nadležnosti takva luka nalazi. Za Rusiju topla morska luka u Crnom moru, osim ekonomske važnosti ima i vojnopomorsku svrhu jer upravljanjem takvom lukom Rusija dobiva mogućnost kontrole nad susjednim morima, ali i mogućnost projiciranja moći van svoje regije. Krim je svakako važan za sigurnost i obranu ruskog teritorijalnog integriteta, gdje se udomila ruska Crnomorska flota pa se to može uzeti u obzir kao razlog za aneksiju Krima. Na temelju svega iznesenoga, prva je hipoteza *fizičko-geografska i društveno-geografska obilježja poluotoka Krima, ali i njegov specifičan historijsko-geografski razvoj, označavaju bitne elemente koji su utjecali na promjenu njegovog statusa (izdvajanje iz Ukrajine i pripajanje Rusiji)*, potvrđena.

Rusko pripajanje Krima 2014. godine šokiralo je cijelu međunarodnu javnost i povećalo napetosti u regiji te se taj događaj može smatrati prijelomnim trenutkom koji je nepovratno promijenio odnos između Ruske Federacije i Zapada. Krim je bio previše dragocjen za Rusiju, koja ga je uz grubo kršenje međunarodnih prava anektirala i time

riskirala diplomatsku i ekonomsku reakciju međunarodne zajednice. Javnost i velika većina država, Krim i dalje smatra kao dijelom Ukrajine.

Ruska invazija na Ukrajinu, koja je počela 2022. godine, svakako predstavlja najveći sukob u Europi od Drugog svjetskog rata. Krim u današnjim okolnostima označava temeljni logistički centar za opskrbu ruskim vojnim snagama u provođenju ove vojne operacije. Mnogobrojni političari zabrinuti su da bi rat u Ukrajini mogao postati uvertira u globalni sukob. Također, ako se sukob previše otegne, on utječe na globalno tržište i samim tim može dovesti do porasta siromaštva, broja izbjeglica, ali i još većeg porasta u cijeni energenata, sirovina, hrane... Stoga se druga postavljena hipoteza *aneksija poluotoka Krima 2014. godine od strane Rusije označava prijelomnu točku u destabilizaciji odnosa između Ruske Federacije i Ukrajine te pritom izravno utječe na europsku sigurnost*, također potvrđuje.

Ukrajina, a s njom i poluotok Krim, trebali bi igrati važnu ulogu u neizvjesnim geopolitičkim odnosima, a potencijalno pridruživanje Ukrajine NATO-u označilo bi novo poglavlje u njezinoj povijesti i daljnjem razvoju ruskih vojnih operacija na ukrajinskom teritoriju kod kojih nije isključena upotreba nuklearne tehnologije.

Literatura

Bebler, A. (2015): Crimea and the Ukrainian-Russian conflict, *Romanian Journal of European Affairs*, 15: 35-54.

Boban, D., Cipek, T. (2017): *Politički sustav Rusije*, Plejada d.o.o, University Press, Zagreb

Burda, S. (2009): *Povijest Ukrajine*, Sažeta povijest Ukrajine i ukrajinskog naroda od najstarijih vremena do Narančaste revolucije 2004. godine, Hrvatsko-ukrajinsko društvo, Zagreb

Bryc, A. (2019): The Russian Federation in Reshaping a Post-Cold War Order, *Politeja*, 62: 161-174.

Ceterski, M. M. (2017): Geopolitical Case of Crimea: The Southern Watchtower, *American Academic Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences*, 1: 85-98.

Delanoe, I. (2014): After the Crimean crisis: towards a greater Russian maritime power in the Black Sea, *Southeast European and Black Sea Studies*, 3: 367-382

Đipalo, S. (2014): Pravedni rat – osvrt na staru doktrinu u suvremeno doba i slušaj Ruske intervencije u Ukrajini 2014. godine, *Zagrebačka pravna revija*, 1: 65-90.

Galić, M., Horvat, T., Galić, I. (2023): Razvoj LNG terminala i njegov utjecaj na plinski transportni sustav Republike Hrvatske, *ET2eR*, 1: 121-128

Hughes J., Sasse, G. (2016): Power ideas and conflict: ideology, linkage and leverage in Crimea and Chechnya, *East European Politics*, 314-334.

Jović-Lazić, A., Lađevac, I. (2018): Razvoj i posljedice ukrajinske krize, *Međunarodna politika*, 27-51.

Kaplan, R. D. (2012): *The Revenge of Geography, What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House, New York

Katchanovski, I. (2015): Crimea: People and Territory before and after Annexation, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, 1-6.

Katchanovski, I., Kohut, Z. E., Nebesio, B. Y., Yurkevich, M. (2013): *Historical Dictionary of Ukraine, Second Edition*, The Scarecrow Press Inc., Lanham

Kurečić, P. (2012): *Geopolitika i geoekonomija suvremenog NATO-a*, Stajer-graf, Zagreb

Kushnir, O. (2017): Russian Geopolitical Advancements in the Black Sea Region, *Polish Political Science Studies*, 56: 111–135.

Lončar, J. (2022): Ukrajinsko-ruski sukob i odgovor Europske Unije, *Geografski Horizont*, 2: 7-16.

Makio, D., Fuccille, A. (2023): The 2014 Russian Invasion of Crimea: Identity and Geopolitics, *Revista Brasileira Política Internacional*, 66(1): 1-20.

Malyarenko, T., Galbreath, D. J. (2013): Crimea: Competing self-determination movements and the politics at the centre, *Europe-Asia Studies*, 912-928.

Marshall, T. (2016): *Prisoners of Geography, Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*, Elliott and Thompson Limited, London

Melvin, M. (2014): Sevastopol: Crimean Citadel from Potemkin to Putin, *The RUSI Journal*, 70-76.

Milosavljević, S., Lazić, Ž., Matijašević, M. (2017): Geostrateški položaj Krima kao činilac bezbednosti crnomorskog regiona, *Vojno Delo*, 43-62,

Oleinikova, O. (2019): Crimea – Almost an Island?, *Shima*, 1:1-11.

Paščenko, J. (2020): *Krim, Kroz povijest*, Hrvatsko ukrajinska suradnja, Zagreb

Shahi, D. K. (2022): Annexation of Crimea: A Geopolitical Analysis, *International Journal of Research in Engineering, IT and Social Sciences*, 4: 1-6.

Sherr, J. (2019): Ukraine and the Black Sea Region: The Russian Military Perspective, *Strategic Studies Institute*, 779-882.

Ščekić, R. (2022): U fokusu istorije i geopolitike: poluostrvo Krim, *Исследования за науку*, (1-2): 118-133.

Varettoni, W. (2011): Crimea's Overlooked Instability, *Center for Strategic and International Studies*, 87-99.

Izvori

- URL1: <https://diva-gis.org/> (20. 9. 2024.)
- URL2: <https://www.britannica.com/place/Crimea> (24. 7. 2024.)
- URL3: <https://www.climatestotravel.com/climate/ukraine/simferopol> (2. 5. 2024.)
- URL4: <https://abcgeografija.com teme/ukrajina-2/> (1. 5. 2024.)
- URL5: <https://www.feow.org/ecoregions/details/426> (11. 3. 2024.)
- URL6: State Statistics Committee (2001), Всеукраїнський перепис населення. (<https://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/#p1>) (12. 12. 2023.)
- URL7: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/poew3v/ethnicity_map_of_ukraine_2016/ (15. 5. 2024.)
- URL8: Cohen, A. (2019): *As Russia Closes In On Crimea's Energy Resources, What Is Next For Ukraine?* (<https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2019/02/28/as-russia-closes-in-on-crimeas-energy-resources-what-is-next-for-ukraine/?sh=7e0411a729cd>) (13. 3. 2024.)
- URL9: <https://ujetimeline.org/chapter-3/politics/> (26. 12. 2023.)
- URL10: <https://time.com/5512665/mikhail-gorbachev-glasnost-perestroika/> (29. 4. 2024.)
- URL11: <https://carnegieeurope.eu/2013/04/16/why-does-ukraine-matter-to-eu-pub-51522> (8. 5. 2024.)
- URL12: https://www.isa-world.com/news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=442&tx_ttnews%5BbackPid%5D=1&cHash=2fab7c50561ded287453afb408a82901 (22. 7. 2024.)
- URL13: <https://www.youtube.com/watch?v=v6jHhzj08yQ> (16. 2. 2024.)
- URL14: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/RUS> (22. 7. 2024.)
- URL15: <https://www.energy.gov/fecm/liquefied-natural-gas-lng> (26. 7. 2024.)
- URL16: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/osnovana-ceka-zloglasna-sovjetska-tajna-policija-1917/> (28. 4. 2024.)
- URL17: <https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/european-lawmakers-association-agreement-should-no-123465.html> (3. 5. 2024.)
- URL18: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-11-27/ukraine-withdraws-signing-association-agreement-vilnius-motives-and> (5. 5. 2024.)
- URL19: https://www.e-ir.info/2015/03/10/ethnic-and-social-composition-of-ukraines-regions-and-voting-patterns/#google_vignette (6. 5. 2024.)

- URL20: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/loxqs7/ukraine_native_languages_according_to_2001_census/#lightbox (15. 5. 2024.)
- URL21: <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia#chapter-title-0-8> (5. 5. 2024.)
- URL22: <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/naturalgas/041114-us-imposes-sanctions-on-crimea-based-gas-company-chernomorneftegaz> (28. 4. 2024.)
- URL23: <https://press.un.org/en/2014/ga11493.doc.htm> (7. 5. 2024.)
- URL24: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/saozj8/2014_united_nations_vote_on_the_annexation_of/ (15. 5. 2024.)
- URL25: <https://www.city.ac.uk/news-and-events/news/2022/03/ukraine-war-what-is-the-budapest-memorandum-and-why-has-russias-invasion-torn-it-up> (6. 5. 2024.)
- URL26: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_963 (6. 5. 2024.)
- URL27: <https://globaleurope.eu/europes-future/sanctions-against-russia-limited-success-but-not-fruitless/> (11. 5. 2024.)
- URL28: <https://globaleurope.eu/europes-future/the-russian-war-against-ukraine-what-are-the-economic-implications-for-the-russian-and-the-european-economies/> (11. 5. 2024.)
- URL29: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/> (10. 5. 2024.)
- URL30: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/25/eu-opens-accession-negotiations-with-ukraine/> (22. 7. 2024.)
- URL31: Congressional Research Service (2023): *Russia's War in Ukraine: Military and Intelligence Aspects* (<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47068>) (8. 2. 2024.)
- URL32: <https://www.youtube.com/watch?v=Bh913s8-jQ0> (18. 2. 2024.)
- URL33: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/1ayt36u/how_much_land_russia_occupies_on_the_2nd/ (16. 5. 2024.)
- URL34: <https://archive.ph/20230929141933/https://www.nytimes.com/interactive/2023/09/28/world/europe/russia-ukraine-war-map-front-line.html#selection-2981.0-2985.259> (17. 5. 2024.)
- URL35: <https://www.nytimes.com/2023/12/11/us/politics/us-ukraine-war-strategy.html> (17. 5. 2024.)
- URL36: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-carries-out-air-assault-crimeas-port-feodosia-2023-12-26/> (18. 5. 2024.)

URL37: <https://kyivindependent.com/sources-ukrainian-forces-target-command-post-in-russian-occupied-crimea/> (18. 5. 2024.)

URL38: <https://kyivindependent.com/media-russian-landing-ship-allegedly-sunk-by-drones-in-black-sea/> (18. 5. 2024.)

URL39: <https://www.bbc.com/news/world-europe-68323366> (18. 5. 2024.)

URL40: <https://www.yahoo.com/news/massive-ukrainian-drone-attack-crimea-062852579.html> (19. 5. 2024.)

URL41: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-russia-is-carving-out-buffer-zone-ukraines-kharkiv-region-2024-05-17/> (19. 5. 2024.)

Popis grafičkih priloga

Slika 1. A) Položaj Ukrajine i poluotoka Krima u Europi; B) Krimski poluotok.....	7
Slika 2. Fizička karta poluotoka Krima.....	9
Slika 3. Klimatski tipovi po Köppen-Geiger klasifikaciji u Ukrajini.....	10
Slika 4. Prosječne mjesečne temperature i količina padalina Simferopolja.....	11
Slika 5. Etnički sastav Ukrajine (2016. godina).....	13
Slika 6. Zone iskorištavanja podmorskih nalazišta nafte i plina oko poluotoka Krima.....	15
Slika 7. Teritorijalno širenje Krimskog Kanata od 15. do 18. stoljeća	19
Slika 8. Struktura govornika pojedinog jezika (kao materinjeg) prema popisu iz 2001. godine	42
Slika 9. Glasovanje UN-a o rezoluciji 68/262 (2014. godina).....	51
Slika 10. Ruska kontrola na teritoriju Ukrajine (24. veljače 2024. godine).....	57

Sažetak

Poluotok Krim smješten je na krajnjem jugu Ukrajine, nalazi se između Crnog i Azovskog mora. Kroz povijest poluotok su naseljavali različiti narodi te je bio središte brojnih ratova i sukoba. Masovni Euromajdanski prosvjed diljem Ukrajine, otvorio je put ruskoj intervenciji čime je Ukrajina izgubila poluotok Krim. Ruska aneksija Krima 2014. godine šokirala je cijelu međunarodnu javnost i povećala napetosti u regiji što je nepovratno promijenio odnos između Ruske Federacije i Zapada. Temeljna saznanja o geopolitičkoj ulozi i značaju poluotoka Krima proizlaze iz nekoliko knjiga, znanstvenih članaka i službenih publikacija koje se pobliže bave ovom problematikom. Ovaj diplomski rad podijeljen je na nekoliko cjelina te se nastoji dati odgovor na postavljena istraživačka pitanja u kontekstu promatranja historijsko-geografskih, prirodno-geografskih i društveno-geografskih obilježja poluotoka Krima te njegovog geopolitičkog položaja. U radu su analizirani događaji koji su prethodili aneksiji poluotoka Krima od strane Ruske Federacije 2014. godine, kao i posljedice koje su nastale nakon toga. Također, rad pokušava utvrditi aktualnu ulogu i značaj poluotoka Krima nakon provođenja ruske vojne operacije u Ukrajini koja je započela 2022. godine, što temu istraživanja ovog diplomskog rada čini vrlo bitnom.

Summary

The Crimean peninsula is located in the southernmost part of Ukraine, situated between the Black Sea and the Sea of Azov. Throughout history, various peoples have settled on the peninsula and it has been the center of numerous wars and conflicts. The Euromaidan protests across Ukraine paved the way for Russian intervention, leading to Ukraine losing the Crimean peninsula. Russia's annexation of Crimea in 2014 shocked the international community and increased tensions in the region, irreversibly changing the relationship between the Russian Federation and the West. The fundamental insights into the geopolitical role and significance of the Crimean peninsula are derived from several books, scientific articles and official publications that closely address this issue. This thesis is divided into several sections, aiming to answer the previously posed research questions in the context of examining the historical, geographical and social features of the Crimean peninsula, as well as its geopolitical position. The thesis also analyzes the events that preceded the annexation of the Crimean peninsula by the Russian Federation in 2014, as well as the consequences that followed. Additionally, the thesis attempts to determine the current role and significance of the Crimean peninsula following the Russian military operation in Ukraine that began in 2022, which makes the research topic of this thesis highly relevant.